

meta

společnost pro příležitosti
mladých migrantů

PŘÍSTUP K ZAČLEŇOVÁNÍ ŽÁKŮ S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM

KOMPARACE NÁRODNÍCH POLITIK

AUTORKY:

Petra Vávrová, Klára Horáčková, Kristýna Titěrová

Poděkování autorek patří také Jenni Alisaari a Wiebke Saalman, které poskytly cenné informace a ochotně zprostředkovaly potřebné kontakty.

META, o.p.s. - Společnost pro příležitosti mladých migrantů

Ječná 17, 120 00 Praha 2
tel/fax: +420 222 521 446

info@meta-ops.cz

MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

Tento materiál vznikl v rámci projektu *Téma dne: Škola, základ integrace*, který je spolufinancovaný z prostředků Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

OBSAH

Úvod	6
PROČ PRÁVĚ SASKO A FINSKO?	7
SASKO	7
FINSKO	7
1 OPATŘENÍ 1 - KOORDINACE A KONCEPCE	9
1.1 SASKO	9
1.2 FINSKO	10
SHRNUTÍ A INSPIRACE	11
2 OPATŘENÍ 2 - PODPORA DĚTÍ S OMJ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU/VZDĚLÁVÁNÍ	12
2.1 SASKO	12
2.1.1 JAZYKOVÁ DIAGNOSTIKA	14
2.1.2 LEGISLATIVA	14
2.1.3 PODPORA PRÁCE S RODINOU	15
2.2 FINSKO	15
2.2.1 JAZYKOVÁ PODPORA DĚTÍ S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM	16
2.2.2 SITUACE V TURKU	16
2.2.3 DIAGNOSTIKA	17
2.2.4 FINANCOVÁNÍ	17
SHRNUTÍ A INSPIRACE	18
3 OPATŘENÍ 3 - JAZYKOVÁ PŘÍPRAVA A PODPORA NA ZŠ	19
3.1 SASKO	19
3.1.1 SASKÝ MODEL JAZYKOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ S OMJ	19
3.1.2 JAZYKOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ VE VŠECH PŘEDMĚTECH	21
3.1.3 ROLE UČITELE PŘÍPRAVNÉ TŘÍDY	22
3.1.4 ORGANIZACE VÝUKY	23
3.1.5 HODNOCENÍ ŽÁKŮ	23
3.1.6 KOMPETENČNÍ CENTRA	24
3.1.7 DIAGNOSTIKA	24
3.2 FINSKO	24
3.2.1 PŘÍPRAVNÉ TŘÍDY	24
3.2.2 HODNOCENÍ A VÝUKOVÉ MATERIÁLY	27
3.2.3 DALŠÍ TYPY PODPORY V BĚŽNÉ VÝUCE	27
3.2.4 DIAGNOSTIKA	28
3.2.5 FINANCOVÁNÍ	28
3.2.6 METODICKÁ PODPORA PEDAGOGŮ	28

SHRNUTÍ A INSPIRACE	28
4 OPATŘENÍ 4 - JAZYKOVÁ PŘÍPRAVA A PODPORA NA SŠ	30
4.1 SASKO	30
4.1.1 PŘIJÍMACÍ ŘÍZENÍ	30
4.1.2 JAZYKOVÁ PODPORA NA SŠ	31
4.2 FINSKO	32
4.2.1 TYPY STŘEDNÍCH ŠKOL	32
4.2.2 PODPORA ŽÁKŮ S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM	33
SHRNUTÍ A INSPIRACE	34
5 OPATŘENÍ 5 - VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGŮ	35
5.1 SASKO	35
5.1.1 VZDĚLÁVÁNÍ BUDOUCÍCH PEDAGOGŮ	35
5.1.2 DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGŮ	37
5.1.3 STUDENTSKÁ PRAXE	38
5.2 FINSKO	38
5.2.1 DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ	39
SHRNUTÍ A INSPIRACE	39
6 OPATŘENÍ 6 - PORADENSTVÍ ŽÁKŮM S OMJ A ŠKOLÁM, KTERÉ JE VZDĚLÁVAJÍ	40
6.1 SASKO	40
6.1.1 UČITEL PŘÍPRAVNÉ TŘÍDY	41
6.1.2 ŠKOLNÍ PSYCHOLOGICKÉ PORADENSTVÍ	41
6.1.3 DIAGNOSTIKA	41
6.2 FINSKO	41
6.2.1 PORADENSKÁ ZAŘÍZENÍ VE FINSKU	43
6.2.2 DALŠÍ PORADENSTVÍ PRO UČITELE	43
SHRNUTÍ A INSPIRACE	44
7 OPATŘENÍ 7 - PODPORA SOCIÁLNÍHO PORADENSTVÍ PŘI PRÁCI S ŽÁKY S OMJ	45
7.1 SASKO	45
7.1.1 KOORDINÁTOŘI MIGRACE	45
7.1.2 SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ	45
7.1.3 KOMUNITNÍ TLUMOČNÍCI	46
7.1.4 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍCI VE ŠKOLÁCH	46
7.2 FINSKO	46
7.2.1 SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ VE FINSKU	47
7.2.2 TLUMOČNÍCI A KOMUNITNÍ TLUMOČNÍCI	48
7.2.3 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍCI NA ŠKOLÁCH	48
SHRNUTÍ A INSPIRACE	49

8 OPATŘENÍ 8 - PODPORA MATEŘSKÉHO JAZYKA	50
8.1 SASKO	50
8.1.1 FORMY ZAPOJENÍ MATEŘSKÉHO JAZYKA DO VZDĚLÁVACÍHO PROCESU	50
8.2 FINSKO	51
SHRNUTÍ A INSPIRACE	52
POUŽITÁ LITERATURA A ELEKTRONICKÉ ODKAZY	53

ÚVOD

Většina aktivit společnosti META, o.p.s. – Společnosti pro příležitosti mladých migrantů se zaměřuje na přímou práci s klienty, kterými jsou mladí migranti, žáci bez dostatečné znalosti vyučovacího jazyka a rodiny s dětmi s migrační zkušeností, ale také učitelé vzdělávající žáky s odlišným mateřským jazykem (OMJ). Ty všechny se snažíme podpořit v rámci našich programů, např. poradenstvím, doučováním, informačními kampaněmi a vzděláváním. Všichni, tj. žáci s OMJ, jejich učitelé, rodiče i my, čelíme opakovaně limitům současně nastaveného systému vzdělávání v České republice a způsobu zajišťování podpory žákům, kteří ji potřebují. Proto jsme se v roce 2012 rozhodli věnovat pozornost zmapování těchto limitů a překážek a zejména návrhům na jejich řešení. Výsledkem je dokument *Vzdělávání a začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem – Systémová doporučení* z roku 2014, ve kterém jsme po roce intenzivních diskuzí spolu s téměř stovkou odborníků nastínili osm oblastí, v nichž je potřeba náš systém optimalizovat.

Komparace národních politik, kterou právě pročítáte, je dalším krokem na této cestě. Cílem publikace je srovnat problematické momenty a návrhy jejich řešení ze *Systémových doporučení* s praxí v zemích, které se tímto tématem již delší dobu zabývají a vyvinuly konkrétní způsoby jejich řešení. Vybrali jsme si Sasko a Finsko. Proč, to vám řekne hned další kapitola, ale mezi nejdůležitější rozhodovací momenty patřily naše přímé zkušenosti z několika stáží, kdy jsme měli možnost vidět funkční systém podpory přímo na místě. Sasko jsme navštívili opakovaně a setkali se tam mimo jiné s paní Wiebke Saalman, zaměstnankyní Saského vzdělávacího institutu, která nám pomohla se zorientovat v saském systému podpory dětí a žáků označovaných pojmem *Kinder mit Migrationshintergrund - děti s migrační zkušeností*. Finské město Turku jsme navštívili také v rámci stáže. Hlavní informátorkou se nám stala Jenni Alisaari, prezidentka Asociace učitelů finštiny jako druhého jazyka oblasti Turku.

Při psaní této publikace jsme vycházely z informací ze stáží, při kterých jsme s kolegy z METY navštívili různá školní zařízení a další instituce, mluvili s učiteli, poradci i úředníky, a pak také z veřejně dostupných zdrojů a informací.

Věříme, že se nasbíraný materiál stane inspirací pro rozvoj českého vzdělávacího systému a podaří se postupně uvést do praxe opatření, která budou odpovídat i na potřeby žáků s OMJ.

PROČ PRÁVĚ SASKO A FINSKO?

Na úvod celého výstupu je více než na místě shrnout důvody, proč jsme se rozhodli zahrnout mezi země, ze kterých čerpáme inspiraci, právě Sasko a Finsko.

SASKO

- ▶ Sasko je stejně jako ČR postkomunistickou zemí, tj. migrační historie je podobná.
- ▶ Podíl cizinců ve společnosti je podobný jako v ČR. Na konci roku 2012 žilo v Sasku dle zemského statistického úřadu 89 805 cizinců, což bylo 2,2 % ze 4,05 milionů obyvatel. Podíl cizinců v Sasku je ve srovnání s celospolkovým průměrem (8,2 %) velmi malý.¹

ČR: 438 226², tj. 4,2 %

- ▶ Podobné je i zastoupení zemí původu jednotlivých migrantů. V roce 2012 byla nejsilněji zastoupena vietnamská komunita, a to 8,1 %. Po nich jsou to Rusové s 8 % a těsně za nimi Poláci se 7,9 %.³

ČR: Ukrajinci (25 %), Slováci (20 %), Vietnamci (13 %), Rusové (7,6 %)⁴

- ▶ Žáků s odlišným mateřským jazykem v saských školách bylo v roce 2013 5,2 %⁵.
- ▶ Sasko má propracovaný systém jazykové přípravy, jazykové podpory a postupné integrace do tříd hlavního vzdělávacího proudu.
- ▶ Sasko se zapojilo do několika celospolkových projektů, jejichž hlavním cílem byla podpora jazykového vzdělávání v rámci běžné výuky (propojování obsahu a jazyka).

FINSKO

- ▶ Finští žáci se pravidelně umísťují na předních místech mezinárodních srovnávacích výzkumů. Např. výsledky PISA z roku 2009, kdy se Finsko ve čtenářské i matematické gramotnosti umístilo na 2. místě, v přírodovědné dokonce na 1. místě.
- ▶ Finsko má dlouholeté zkušenosti s migrací. Inkluze je jedním ze základních pilířů vzdělávání. Podpora inkluze ze strany vlády je ve Finsku patrná již od 70. let 20. století, kdy začaly legislativní reformy směřující k podpoře integrace v základním vzdělávání, dále pak změna zákona

¹ Dostupné z: http://www.landtag.sachsen.de/de/integration_migration/service/6757.aspx

² Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu

³ Dostupné z: Ausländerzentralregister

⁴ Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-006#.VCOMVhb5XYI

⁵ Dostupné z: Sachstandbericht, 2014

o základním vzdělávání z roku 1998, která měla za cíl rovnost ve vzdělávání a stejné podmínky pro všechny jedince v rámci povinné školní docházky.⁶

- Finsko má propracovaný systém jazykové podpory, který je popsán v legislativě a je zároveň velmi funkční v praxi jednotlivých škol.
- V celém Finsku jsou dva úřední jazyky: finština a švédština, kterou se mluví zejména na jihu a jihozápadě země a používá ji asi 6 % obyvatel. Základní vyučovací jazyk je tedy finština nebo švédština, zřetelná je též podpora mateřského jazyka, tato skutečnost je vnímána jako forma posilování multikulturní identity a vytváření základu pro funkční dvojjazyčnost.⁷
- Počet cizinců ve finské společnosti je relativně vysoký. V roce 2013 žilo ve Finsku 5 451 270 obyvatel, ve finském městě Turku 182 072 obyvatel, celkem ve Finsku 208 171 cizinců, což je 5,1 % (největší zastoupení Estonsko, Rusko, Švédsko, Somálsko), 10 957 cizinců v Turku, což je 6,01 % z celkového počtu 182 072 obyvatel.⁸
- Počet žáků s odlišným mateřským jazykem (ve Finsku nazývaných *immigrant children - maahanmuuttajien lapsia*) ve školách je vysoký. V roce 2012 se v rámci povinné školní docházky vzdělávalo 24 375 žáků s OMJ z celkového počtu 539 545 žáků, což je přibližně 4,5 %.⁹ V roce 2013 bylo ve školách v Turku 1317 žáků s OMJ, což je 10,4 % z celkového počtu 12 642 žáků.

⁶ Kolektiv autorů. Komparativní analýza proinkluzivity školské legislativy: Finsko, Rakousko a ČR. Závěrečná zpráva. Ostrava: SocioFactor s.r.o. pro MŠMT, 2013.

⁷ FRAŇKOVÁ, R. Pojetí vzdělávání imigrantů ve Finsku. *Metodický portál: Články* [online]. 13. 10. 2006, [cit. 2015-03-25]. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/946/POJETI-VZDELAVANI-IMIGRANTU-VE-FINSKU.html>>. ISSN 1802-4785.

⁸ Dostupné z: http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto_en.html; http://www.migri.fi/about_us/statistics; http://www.turku.fi/Public/Tilastotietoja_englanti.pdf

⁹ Appendix table 5. Foreign-language speaking students and foreign students by Regional State Administrative Agency and sector of education in 2012 dostupné z http://www.stat.fi/til/opiskt/2012/opiskt_2012_2014-01-29_en.pdf

1 OPATŘENÍ 1 - KOORDINACE A KONCEPCE

V České republice se jako nejpalčivější problém v tomto opatření ukazuje chybějící koncepce a nedostatečná koordinace v oblasti vzdělávání a začleňování žáků s OMJ do vzdělávacího systému, a to jak na úrovni ministerské, tak i na úrovni samosprávné. Zároveň s tím souvisí i chybějící systémová podpora v oblasti vzdělávání žáků s OMJ.

ZAJÍMÁ NÁS TEDY:

- ▶ Existuje nějaká vypracovaná koncepce v této oblasti?
- ▶ Jakou roli hraje saské nebo finské ministerstvo školství v této problematice?
- ▶ Jakým způsobem je tato oblast koordinována?

1.1 SASKO

Základními dokumenty školní integrace v Sasku jsou:

- ▶ Saská koncepce integrace cizinců (2000),
- ▶ Saský školský zákon,
- ▶ Osnovy předmětu Němčina jako druhý jazyk.

Na úrovni saského ministerstva školství existuje **koordinátor integrace žáků s OMJ** do vzdělávacího systému, který má na starosti dodržování a naplňování koncepce integrace migrantů, jejímiž hlavními body jsou:

- ▶ poradenství poskytované školní inspekcí,
- ▶ zřízení přípravných tříd a vzdělávání učitelů němčiny jako druhého jazyka vyučujících v přípravné třídě (jejich role bude dále podrobněji popsána, jelikož je širší než jen samotné vyučování němčiny),
- ▶ vytvoření předmětu Němčina jako druhý jazyk a jeho obsahu,
- ▶ nabídka vzdělávání v mateřském jazyce (momentálně probíhá v 17 jazycích a zpracovávají se osnovy výuky).

Je to tedy velmi široký záběr, pro jasnější představu uvádíme, čemu se koordinátorka věnovala v roce 2013:

- ▶ vytvoření a aplikace vzdělávacího plánu pro mateřské školy (zohledňující toto téma) a integračního konceptu pro ostatní typy škol s cílem zajištění rovného přístupu ke vzdělání,
- ▶ zakotvení všech integračních opatření v běžném vzdělávacím systému tak, aby veškeré regulérní procesy rozvoje kvality škol i celého vyučovacího procesu byly funkční i pro cílovou skupinu žáků s OMJ,
- ▶ posilování jazykového vzdělávání všech žáků, na které je podle posledních výsledků PISA třeba se zaměřit.¹⁰

¹⁰ Sachstandbericht 2014 (Ministerstvo školství, Sasko)

Další koordinační úlohu zabezpečují tzv. **koordinátoři migrace**, kteří jsou zaměstnanci Saské vzdělávací agentury a kteří plní roli, jakou by u nás měl plnit koordinátor na úrovni kraje. Tudiž zprostředkovat hladký vstup nového žáka s OMJ do školy a poskytnout profesionální podporu v tomto procesu. V Sasku jich je 5 (Bautzen, Chemnitz, Dresden, Leipzig, Zwickau).

1.2 FINSKO

Integrační dokumenty jsou:

- ▶ Národní vzdělávací programy (*National Core Curriculum*) - pravidelně revidovány přibližně jednou za 10 let. Tento rok se dokončuje revize a nové vzdělávací programy vejdou v platnost na podzim roku 2016.

Jenni Alisaari, prezidentka Asociace učitelů finštiny jako druhého jazyka oblasti Turku, nás informovala, že současné změny budou namířené k ještě větší inkluzi. Doposud byl systém podpory organizován tak, že byly vybrány školy, které poskytovaly jazykovou podporu a žáci s OMJ byli koordinátorem posíláni do těchto škol.

Do budoucna chce Finsko od tohoto systému ustoupit a umožnit podporu žákům na každé škole. Cílem je, aby žák mohl být podporován na škole v místě jeho bydliště a nemusel za podporou cestovat. Slabinu tohoto systému vidí paní Alisaari zejména v tom, že na podporu ojedinělého žáka s OMJ ve škole nebude dostatek financí a žáci mohou být i ve školách, které s jazykovou podporou nemají zatím žádné zkušenosti.

Ve Finsku existuje propojená aktivní síť koordinátorů multikulturního vzdělávání. Koordinátoři jsou na všech úrovních, to znamená na úrovni:

- ▶ **ministerstva** - *Finnish National Board of Education*
Kompetence koordinátora na ministerstvu:
 - ▶ pravidelná setkání s regionálními koordinátory a s koordinátory asociací,
 - ▶ vytváření kurikula Finštiny jako druhého jazyka,
 - ▶ zajištění výuky v přípravných třídách,
 - ▶ zaštitění výuky finštiny jako druhého jazyka,
 - ▶ kontaktní osoba pro učitele z celé země,
 - ▶ kontaktní osoba pro ostatní města, která nemají koordinátora,
 - ▶ správa financí;
- ▶ **školských úřadů** (4 největší města) - *regionální koordinátor/koordinátor multikulturního vzdělávání*
Kompetence regionálního koordinátora:
 - ▶ pravidelná setkání se školními koordinátory, koordinátory asociací,
 - ▶ koordinace přípravných tříd ve školách v daném regionu,
 - ▶ informování ministerstva o počtu žáků s OMJ na školách (dvakrát ročně),

- ▶ správa rozpočtu (cca 3 000 000 €) na oblast vzdělávání žáků s OMJ v příslušném kraji (celá částka je převedena jedenkrát ročně zpětně na základě zprávy, kterou odevzdává koordinátor v září),
- ▶ koordinace zdravotních prohlídek přicházejících rodin,
- ▶ financování služeb tlumočnicků, jejichž přítomnost při komunikaci s rodiči je povinná;
- ▶ **škol** - školní koordinátor
Realizuje:
 - ▶ metodickou podporu všem učitelům na dané škole,
 - ▶ pravidelná metodická setkání pedagogů.

SHRNUTÍ A INSPIRACE

Obě země mají vypracovanou koncepci začleňování a vzdělávání žáků s OMJ a jejich rodin do vzdělávacího systému (ukotvenou ve výše zmíněných dokumentech).

Velmi inspirativní jsou pro nás především uvedené **koordinační role** – *koordinátor integrace na ministerstvu a regionální koordinátor*. Ukazuje se, že v obou zemích je role koordinátora na úrovni ministerské a samosprávné funkční a dostačující pro úspěšný proces začleňování žáků s OMJ do vzdělávacího systému. Celkově to koresponduje s námi navrhovanými opatřeními.

2 OPATŘENÍ 2 - PODPORA DĚTÍ S OMJ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU/VZDĚLÁVÁNÍ

Podpora dětí s odlišným mateřským jazykem v předškolním vzdělávání je u nás, jak uvádíme v našem dokumentu *Vzdělávání a začleňování žáků s OMJ*, stále velmi ojedinělou a okrajovou záležitostí. Nejen že neexistuje koncepčně vypracovaný systém jazykové podpory dětí s OMJ (jazyková podpora je pro jejich začlenění přítom klíčová), mnohé z dětí návštěvy těchto typů vzdělávacích zařízení ani nevyužívá.

V SASKÉM A FINSKÉM VZDĚLÁVACÍM SYSTÉMU HLEDÁME ODPOVĚDI NA TO:

- ▶ Jak řeší jazykovou podporu dětí s OMJ?
- ▶ Jak se jim podařilo ji koncepčně a legislativně ukotvit?
- ▶ Zabývají se jazykovou diagnostikou?
- ▶ Jak řeší docházku těchto dětí do předškolních zařízení?
- ▶ Jakým způsobem zapojují do řešení této otázky rodinu dětí?

2.1 SASKO

Počet dětí s OMJ navštěvujících předškolní vzdělávací zařízení, případně těch, které mají zabezpečené hlídání německým vychovatelem, pomalu roste. V roce 2010 vzrostl počet o 2,2 % vzhledem k roku předchozímu, a to na 48,9 % (dětí bez migrační zkušenosti využívajících nějaké formy předškolní péče je 61,7 %).¹¹ V roce 2013 bylo ve školkách 1 638 dětí s migrační zkušeností mladších tří roky (3,8 %) a 6 637 těchto dětí ve věku 3 až 6 let (6,7 %).¹²

Závazným dokumentem, který je základem pedagogické práce v předškolních zařízeních, je Saský vzdělávací plán¹³ (odpovídá českému RVP). Zdůrazňuje, že každé dítě je jedinečné, má své specifické potřeby, které vyžadují individuální podporu.¹⁴ Přímá zmínka o způsobu vzdělávání a podpory žáků s OMJ se zde **nevyskytuje**.

Objevují se doplňující projekty podporující vzdělávání dětí s OMJ v předškolním věku. Nejsou však vždy systémové. Tj.:

- ▶ projekt „Maßnahmen zur Verstärkung der Integration von Kindern mit Migrationshintergrund“¹⁵ (*Opatření k posílení integrace dětí s migrační zkušeností*)

¹¹ Dostupné z: <http://www.kita-bildungsserver.de/praxis/statistiken/mehr-kinder-mit-migrationshintergrund-in-kindertagesbetreuung/>

¹² Sachstandbericht, 2014 (Ministerstvo školství, Sasko)

¹³ Dostupné z: <http://www.kita-bildungsserver.de/downloads/download-starten/?did=37>

¹⁴ Dostupné z: <http://www.kita-bildungsserver.de/themen/migration/>

¹⁵ Více na: <http://www.kita-bildungsserver.de/projekte/abgeschlossene-projekte/modellprojekt-massnahmen-zur-verstaerkung-der-integration-von-kindern-mit-migrationshintergrund/>

- ▶ aktivita města Lipsko,
 - ▶ zaměstnávání vychovatelek s OMJ, případně s výbornou znalostí jazyka daných migrantů,
 - ▶ zaměstnání komunitních tlumočnicků ve vybraných MŠ (min. 25 dětí s OMJ);
- ▶ saské ministerstvo školství vydalo brožuru *Mehrsprachigkeit in Kindertagesstaetten und Grundschulen (Mnohojazyčnost v mateřských a základních školách)* - slouží jako metodická pomůcka pro pedagogy,
- ▶ Interkulturelles Lernen in der Kita¹⁶
- ▶ projekt probíhající ve třech saských regionech podporující interkulturní vzdělávání v MŠ (podpora tolerance, demokracie, otevřenosti ke světu a k druhým).

Více zajímavé jsou však projekty, které dle našeho názoru situaci „řeší“:

- 1) zemský (saský) projekt „**Sprache fördern**“ (*Podpora jazyka*)
 - ▶ podpora jazykového rozvoje, 2007–2011¹⁷ - aktivita státu Sasko,
 - ▶ jedná se o zvyšování kompetencí vychovatelů v oblasti podpory jazykového rozvoje dětí během běžných každodenních situací,
 - ▶ hlavní aktivitou bylo proškolení pedagogů (80hodinový vzdělávací program vznikl v rámci čtyřletého projektu realizovaného v 6 pilotních školách, poté proškolení převzal celospolkový program *Jazyk a integrace*, a zároveň byl vydán studijní materiál *Sprechen wird gleich richtig (Mluvení nám půjde brzy správně)*, který se ve formě kroužkového pořadače dostal do každé MŠ,
 - ▶ studijní materiál stručně shrnuje výukové strategie pro rozvoj mluvení a nabízí zajímavé tzv. dopisy pro rodiče, které je informují o jazykovém rozvoji dítěte a vybízí je ke spolupráci na něm;
- 2) celospolkový projekt „**Schwerpunkt Kitas Sprache und Integration**“ (*Mateřské školy - Jazyk a integrace*)¹⁸
 - ▶ probíhal v letech 2011–2014,
 - ▶ BMFSFJ (Spolkové ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež) podpořilo částkou 400 mil. € projekt podporující brzké šance na vzdělání pro všechny děti bez ohledu na jejich původ a sociální status, přičemž v popředí zájmu stály děti mladší než 3 roky, děti z rodin s nízkým zájmem o vzdělání a děti z rodin s migrační zkušeností. Hlavním úkolem vychovatelů bylo „zajistit“ dětem jazykové vzdělávání během běžných každodenních situací;

¹⁶ Více na: <http://www.kita-bildungsserver.de/projekte/abgeschlossene-projekte/interkulturelles-lernen-in-der-kita/>

¹⁷ Více na: <http://www.sprache-foerdern-sachsen.de>

¹⁸ Více na: <http://www.fruehe-chancen.de/informationen-fuer/schwerpunkt-kitas-sprache-integration/schwerpunkt-kitas/alltagsintegrierte-sprachliche-bildung/>

- ▶ Způsob podpory: školky byly finančně podpořeny přidáním pracovní síly na půl úvazku, paušály na materiály, honoráře, nájem apod., a to ve výši 25 000 € ročně. Zároveň jim byla poskytována odborně poradenská služba pro zavádění metody, online informační portál, vědecký/výzkumný „dozor“, konference apod.;
- ▶ Do každé MŠ, která si zažádala, byl poslán tzv. jazykový expert (tj. výše zmiňovaná pracovní síla na půl úvazku), který zajišťoval poradenství a podporu pedagogickému sboru dané školy při zavádění a praktikování jazykového vzdělávání a při spolupráci s rodinou. Současně zastával i jazykově-pedagogickou práci s dětmi, především s dětmi mladšími 3 roky. Projekt má pokračování i do dalších let.

2.1.1 JAZYKOVÁ DIAGNOSTIKA

Oblast jazykové diagnostiky je propracovaná velmi slušně. Existuje diagnostický nástroj (*HAVAS 5*¹⁹), který měří úroveň vyjadřování, gramatiky a slovní zásoby dětí s OMJ a dává tak doporučení pedagogům pro další práci s nimi - určeno pro 5–7 leté děti (především tedy na přechod mezi mateřskou a základní školou).

2.1.2 LEGISLATIVA

Vzdělávání dětí v MŠ definuje:

- ▶ Sächsisches Gesetz zur Förderung von Kindern in Tageseinrichtungen - v něm není žádná zmínka o dětech s OMJ
- ▶ Schulgesetz für den Freistaat Sachsen - žádná zmínka o OMJ, ale uvádí, že „*výchovný a vzdělávací závazek státu je určován právem každého mladého člověka na jeho schopnostem a nadání odpovídající výchovu a vzdělání bez ohledu na jeho původ nebo ekonomickou situaci.*“²⁰

¹⁹ Dostupné z: <http://www.foermig.uni-hamburg.de/web/de/all/mat/diag/havas/index.html>

²⁰ Vlastní překlad textu: „Der Erziehungs- und Bildungsauftrag wird bestimmt durch das Recht eines jeden jungen Menschen auf eine seinen Fähigkeiten und Neigungen entsprechende Erziehung und Bildung ohne Rücksicht auf Herkunft oder wirtschaftliche Lage.“ Dostupné z: <http://www.revosax.sachsen.de/Details.do?sid=3737413891325>

2.1.3 PODPORA PRÁCE S RODINOU

Není koncepčně nikde popsána, funguje opět v rámci jednotlivých projektů:

- v Drážďanech město podporovalo projekt, kdy zaměstnávalo komunitní tlumočníky v MŠ s větším počtem dětí s OMJ,
- podobně tak i Lipsko (viz výše),
- stručný přehled vzdělávacího plánu je přeložen do 11 jazyků,
- komunikační „dopisy“ pro rodiče na podporu rozvoje jazyka dětí - aby s nimi rodiče mohli rovněž pracovat a aby věděli, jak a kam se jejich dítě posunulo.

2.2 FINSKO

Předškolní vzdělávání ve Finsku se řídí zákonem č. 628/1998, o základním vzdělávání²¹, dále podléhá zákonu č. 36/1973, o denní péči o děti²², a vyhlášce o denní péči o děti č. 239/1973²³, které vytvářejí rámec provádění denní péče.

Od 1. 1. 2015 je předškolní vzdělávání povinné a je cíleno na děti, které jsou šestileté a kterým zbývá rok před započítáním povinné školní docházky. Docházka dětí mladších 6 let je dobrovolná a závisí na rodičích.

Mezi hlavní cíle předškolního vzdělávání patří:

- rozvoj schopnosti soustředění a učení se dětí,
- celodenní péče o děti²⁴.

Financování povinného roku předškolního vzdělávání je plně zajištěno vlastními zdroji místních úřadů pro místně příslušné děti, dále pak se finance přerozdělují ze státního rozpočtu.

Na jednoho žáka přísluší částka přibližně 5 000 € na rok.

První tři roky většinou volí rodiny rodinnou péči. Příspěvek od státu činí přibližně 300 € na měsíc.

²¹ Více na: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf>

²² Více na: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

²³ Více na: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1973/19730239>

²⁴ Zákon o denní péči o děti (ve finštině dostupný z: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>)

2.2.1 JAZYKOVÁ PODPORA DĚTÍ S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM

V Národním vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání²⁵ (*National Core Curriculum for Pre-primary Education*) nalezneme, že „cílem výuky je podporovat rozvoj finského/švédského jazyka a pokud je to možné, tak i mateřský jazyk dítěte.“ Dále pak, že „aspekty vlastní kultury dětí cizinců jsou třeba ocenit, mají být viditelné v každodenních činnostech a cílem výuky finštiny/švédštiny jako druhého jazyka je dosažení funkční dovednosti ve všech oblastech.“

Program zároveň umožňuje každému dítěti, které potřebuje jakoukoli formu intenzivnější podpory, vytvořit individuální vzdělávací plán (IVP), jehož hlavním cílem je sledování osobního pokroku, růstu a učení dítěte.

Poskytování jazykové podpory je zaneseno v legislativě obecně, konkrétní realizace je pak na každém městě, popřípadě obci a škole. Pro ilustraci uvádíme konkrétní řešení v Turku.

Všechny mateřské školy mají dle *National Core Curriculum for Pre-primary Education* podporovat jazykový rozvoj, ovšem způsob podpory je závislý na možnostech samotné školy, potažmo města či regionu. Zkušenosti z naší návštěvy ve městě Turku ukazují, že do mateřských škol s velkým počtem dětí s OMJ dochází učitelky finštiny/švédštiny jako druhého jazyka.

2.2.2 SITUACE V TURKU

Počet dětí v roce 2013 v městských 51 předškolních zařízeních v Turku byl 5 581 dětí, v soukromých zařízeních to bylo 1 160 dětí.²⁶ Předškolní zařízení, které jsme navštívili, se posledních 10 let zaměřuje na podporu dětí s odlišným mateřským jazykem (*immigrant children*). Jedná se o propojenou síť zařízení denní péče (*day care centres*) zaštitěnou ředitelem, který spolupracuje s městem a městskými částmi.

Jednotlivé třídy mají 15 až 21 dětí, z toho 25 % tvoří děti s OMJ. Ve třídě působí jeden učitel a asistent pedagoga. Jazyková podpora je poskytována jednak v běžném denním režimu, ale i intenzivní formou.

Pro počáteční komunikaci s dětmi se používají komunikační kartičky. Pro rodiče jsou k dispozici příručky pro rodiny (*Getting to know Day Care - a Guide for Families*) v různých jazycích, které vznikly v rámci spolupráce studentů sociální práce na univerzitě v Turku a městského úřadu, tyto příručky obsahují informace o běžném režimu dne v předškolním zařízení, informace k nastavení spolupráce

²⁵ Dostupné z: http://www.oph.fi/download/153504_national_core_curriculum_for_pre-primary_education_2010.pdf

²⁶ Dostupné z: <http://www.turku.fi/Public/download.aspx?ID=195324&GUID=%7B81EBDCCF-8407-4E40-94AA-F9FAEA3F785F%7D>

rodiny a školy, informace o nezbytných věcech, které dítě potřebuje, a také informace k výuce finštiny.

Pro oblast Turku jsou zaměstnané v síti *day care centres* dvě učitelky (vedené jako pedagogická síla MŠ), které vedou kurzy finštiny jako druhého jazyka pro děti s OMJ v různých MŠ v rámci sítě.

Úvazek jedné učitelky je rozdělen tak, že jeden den v týdnu pracuje v kanceláři, dva dny v jedné mateřské škole, dva dny v další. Druhá učitelka objíždí denně různé školy v rámci jejich sítě.

Kurzy pro děti s OMJ (intenzivní forma jazykové podpory) jsou vedené pro děti od 5 let v rozsahu 20 lekcí za rok (dva běhy po 10 lekcích). První blok 10 lekcí po 45 minutách začíná v září a probíhá dvakrát týdně, tedy v rámci pěti týdnů. Další jazyková podpora v kurzu probíhá na jaře ve stejném rozsahu. Maximální počet dětí ve skupině jsou čtyři. Jako hlavní zdroj je využívána učebnice *Mamumuksut* a další pomůcky - jako například knihy, hry (loto, bingo, házení kostkou, domino), kartičky (databáze přístupná všem lektorům finštiny jako druhého jazyka v mateřských školách - rozříděná do tematických oblastí), které si učitelky často samy zhotovují.

Běžnou praxí je, že počáteční tiché období u dětí probíhá celý rok. Děti nejsou nuceny k tomu, aby mluvily. Učitelky dávají dětem domů předem obrázky k tématu, se kterým budou pracovat v příští lekci - cílem toho je, že rodiče projdou danou slovní zásobu s dětmi v jejich mateřském jazyce a děti si v následné lekci propojí slovní zásobu svého jazyka s finštinou (někdy totiž děti neznají některá slova ani ve svém jazyce, např.: *sníh, čepice, koberec*).

2.2.3 DIAGNOSTIKA

Existuje materiál *Pienten kielireppu*²⁷ (*Malý jazykový batůžek*), pomocí kterého lze provádět jazykovou diagnostiku, obsahuje i záznamový formulář. Dále existuje kniha s testy, které hodnotí úroveň slovní zásoby *Lauran päivä*²⁸ (*Lauřin den*). Tyto materiály nejsou systémově používány všude. Dále jsou využívány různé dokumenty, které jsou určeny k hodnocení školní zralosti. Tyto dokumenty se vyplňují každému dítěti bez ohledu na mateřský jazyk.

2.2.4 FINANCOVÁNÍ

Dříve byl na děti s OMJ poskytován dvojnásobný normativ, nyní je to 1,5 normativu na dítě. Jedná-li se o nově přichozí dítě do Finska, stále je poskytnut dvojnásobný normativ.

²⁷ Více na: http://www.kurikka.fi/files/Tiedostot/Pienten_kielireppu.pdf

²⁸ Více na: http://granum.uta.fi/granum/kirjanTiedot.php?tuote_id=15829

SHRNUTÍ A INSPIRACE

V legislativních dokumentech je jazykové vzdělávání (a podpora) dětí s OMJ v předškolním věku popsána buďto velmi obecně (Finsko), nebo vůbec (Sasko). Saské dokumenty se zaměřují na všechny děti a mluví o **individuálních potřebách**, které je nezbytné naplňovat. To je vlastně velmi zajímavé, pokud to skutečně funguje tak, jak se o to Sasko snaží. Mateřské školy mají v cílech svých vzdělávacích programů zakotveno **jazykové vzdělávání za běžného provozu** a díky státem podporovaným projektům se jim dostane experta na tuto problematiku, díky němuž mohou organizaci takového vzdělávání ušít přímo na míru samy sobě, tj. dostane se i na děti s OMJ.

Pokládáme si ještě otázku, jaké jsou/byly pohnutky Saska k iniciaci těchto rozvoj jazyka podporujících programů.

Pravděpodobně to, že špatné výsledky žáků s OMJ v PISA testech ukázaly na nezbytnost jejich podpory (na celospolkové úrovni). Podpora začíná tedy již na úrovni MŠ (velmi prozřetelně) a pokračuje v průběhu dalšího vzdělávání zavedením tzv. průběžného jazykového vzdělávání (*durchgaengige Sprachbildung*).

Ve Finsku (konkrétně v Turku) je naopak zajímavé, že popsaný podpůrný program jazykové podpory se realizuje již několik let a díky zkušenostem a vzájemnému sdílení jednotlivých materiálů tak vznikla víceméně ustálená metoda práce. Jedná se o komplexní program o 20 lekcích, kterého se účastní všechny děti od 5 let. V tomto ohledu bychom ještě zmínily i způsob zapojení rodičů prostřednictvím „domácích úkolů“, kdy rodiče doma spolu s dětmi pracují s materiály z lekcí s cílem procvičit mateřský jazyk dítěte.

Jinak v této oblasti obě země využívají komunikačních dopisů pro rodiče přeložených do mnoha různých jazyků.

Otázkou do diskuze (v Česku momentálně aktuální) je, zda by poslední ročník předškolní docházky měl zůstat dobrovolný, nebo ne. Obě ze zemí se k tomu staví jinak. Je rozhodně na místě zmínit, že roční pobyt v předškolním zařízení, ve kterém probíhá smysluplná a cílená (NEJEN) jazyková podpora, usnadní dětem přechod na 1. stupeň základního vzdělávání.

3 OPATŘENÍ 3 - JAZYKOVÁ PŘÍPRAVA A PODPORA NA ZŠ

Oblast 3 začneme výňatkem z našeho dokumentu systémových doporučení: „*Jazyková podpora se dostává jen velmi omezenému počtu žáků. Důvody jsou podle našich zjištění následující: nejasně nastavená organizace jazykové přípravy, nejasná zodpovědnost za její organizování a nenárokové financování prostřednictvím dotací.*“²⁹

Jak tuto problematiku vyřešili v Sasku a ve Finsku?

3.1 SASKO

V Sasku se potřeba podporovat žáky, kteří mají určitou migrační zkušenost a ve škole neprospívají především kvůli neznalosti vyučovacího jazyka, objevila již krátce po pádu železné opony. Informovala nás o tom v rozhovoru paní Wiebke Saalman, zaměstnankyně Saského vzdělávacího institutu a odbornice na téma vzdělávání žáků s OMJ v saském vzdělávacím systému. Paní Saalman uvedla, že o koncepční (vy)řešení této otázky se zasloužila zaměstnankyně saského ministerstva školství paní Weber, které zkrátka nebyla tato problematika lhostejná. Byť to nebyla její přímá náplň práce, organizovala odborné diskuze k této problematice a uvedla v chod poměrně funkční model podpory žáků s OMJ. Paní Saalman zároveň uvádí, že model prochází neustálým vývojem a stále dochází a bude docházet k jeho zdokonalování. Jak to tak zkrátka v pedagogickém procesu bývá...

Každopádně, podobně jako META, označili v Sasku **nedostatečnou znalost vyučovacího jazyka** jako zásadní komplikaci v začlenění žáků s OMJ do běžné výuky a začali tuto situaci systémově řešit. Výsledkem této práce je fungující model jazykového vzdělávání, který záhy představíme.

3.1.1 SASKÝ MODEL JAZYKOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ S OMJ

Myšlenkově vychází model ze Saské koncepce integrace cizinců z roku 2000, která chápe integraci jako „*účast na společenském, politickém, sociálním a kulturním životě mimo školu, stejně tak jako na vzdělávací nabídce uvnitř školy.*“³⁰

Což je nemalý požadavek na příslušné úřady a samozřejmě i na učitele saských škol. K tomu, aby byli schopni takový požadavek naplnit, přispívá stát následujícími opatřeními:

- ▶ **poradenství** poskytované školní inspekcí,
- ▶ vzdělávání **učitelů němčiny jako druhého jazyka**,
- ▶ vytvoření **předmětu Němčina jako druhý jazyk** a jeho obsahu,

²⁹ Vzdělávání a začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem – Systémová doporučení, s. 22

³⁰ Vlastní překlad textu: „*Teilhabe am gesellschaftlichen, politischen, sozialen und kulturellen Leben außerhalb der Schule ebenso wie am Bildungsangebot innerhalb der Schule.*“ Lehrplan Deutsch als Zweitsprache – Osny Němčiny jako druhého jazyka

- nabídka **vzdělávání v mateřském jazyce** (momentálně probíhá v 17 jazycích a zpracovávají se osnovy výuky),
- možnost uznat mateřský jazyk žáka jako splněný cizí jazyk (např. v prvním ročníku na SŠ mohou žáci složit zkoušku ze svého mateřského jazyka, a tím být zproštěni jednoho z cizích jazyků).

Každopádně jako nejzásadnější „integrační opatření“ uvádí:

- 1) podporu ve výuce němčiny,**
- 2) účast na běžném vyučování (tj. integrace do hlavního vzdělávacího proudu).**

Sklobení těchto dvou požadavků se objevuje v materiálu *Lehrplan Deutsch als Zweitsprache (Osnovy Němčiny jako druhého jazyka)*, a to prostřednictvím tzv. **třífázového modelu výuky němčiny** v této přechodové fázi (tj. než jsou žáci schopni plnohodnotně se zapojit do vyučování v běžné třídě). Je určen všem nově příchozím žákům s OMJ a dle potřeby i dětem, které již nějakou dobu do německé školy chodí nebo se v Německu narodily, ale jejich mateřským jazykem není němčina.

3.1.1.1 PRVNÍ ETAPA (FÁZE) - PŘÍPRAVNÉ TŘÍDY

V první etapě se utváří základy pro schopnost žáků fungovat ve výuce v běžné třídě a v sociálním kontaktu s ostatními žáky. Aby se toho dosáhlo co nejrychleji, byly vytvořeny tzv. **přípravné třídy**, kde se vyučuje jen němčina jako druhý jazyk. V této fázi se výuka zaměřuje především na tzv. základní interpersonální komunikační schopnosti (jazyk sloužící především ke komunikaci v běžných každodenních situacích).³¹

V nich vyučuje tzv. *Betreungslehrer (učitel přípravné třídy)*, jehož role je hodně specifická (podrobněji níže). Kromě toho, že vyučuje němčinu jako druhý jazyk, pozoruje a diagnostikuje žákovy jazykové schopnosti a jeho vývoj a dále plánuje s ostatními učiteli, rodiči žáka a žákem samotným postup při jeho integračním procesu. Při tomto rozhodování se klade důraz kromě jazykového rozvoje na osobnost žáka, jeho sociální integraci, znalosti, zájmy, schopnosti, nadání a přání.

Tato fáze trvá v průměru 4–8 týdnů. Kapacita přípravné třídy je 20 žáků (maximální kapacita 23).

3.1.1.2 DRUHÁ ETAPA - POSTUPNÝ PŘECHOD DO BĚŽNÉ TŘÍDY

Druhá etapa je přechodovou fází do běžné třídy. Žák navštěvuje stále přípravnou třídu, postupně však dochází na vybrané předměty do běžné třídy, a to až do úplného přechodu. Tuto fázi plánuje učitel přípravné třídy spolu s třídním učitelem, ostatními učiteli, rodiči žáka a žákem samotným. Domlouvají se na tom, jaké předměty a v jakém pořadí bude žák navštěvovat v běžné třídě a jak dlouho bude chodit do přípravné třídy.

³¹ Více na <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-odkud-prichazi-do-cr/teorie-ledovce>

Při výběru předmětů se doporučuje začít s těmi méně jazykově náročnými a pokračovat s více jazykově náročnými. Každopádně i při tomto rozhodování hrají svou roli znalosti, schopnosti a zájmy dítěte.

Výuka němčiny jako druhého jazyka probíhá stále v přípravných třídách, mění se ale její charakter. Pracuje se na rozvoji slovní zásoby jednotlivých předmětů (tzv. kognitivní akademické jazykové dovednosti, tedy jazyk sloužící především ke studiu³²). V tom dále pokračují jednotliví učitelé v rámci svých předmětů (jazykový rozvoj v rámci běžné výuky). Po celou dobu je nutná úzká spolupráce učitele přípravné třídy s ostatními učiteli.

Tato etapa trvá průměrně jeden školní rok.

3.1.1.3 TŘETÍ ETAPA - DODATEČNÁ PODPORA + JAZYKOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ VE VŠECH PŘEDMĚTECH

Ve třetí etapě jsou žáci již plně integrováni do běžných tříd. Jazykový rozvoj je podporován v rámci běžného vyučování. Učitel cíleně podporuje u žáků rozvoj odborné slovní zásoby a upevňuje a prohlubuje učební strategie. Probíhá opět ve spolupráci s učiteli přípravných tříd. To vyžaduje, aby si učitelé jednotlivých předmětů byli vědomi, že jejich úlohou je kromě výuky obsahu svého předmětu i podpora žáků v rozvoji jazykových kompetencí, konkrétně v oblasti odborné slovní zásoby. Tuto podporu je možné organizovat i individuálně pro jednotlivé žáky, u starších pak se zaměřením na ty předměty, ze kterých budou maturovat.

V případě potřeby probíhá i individuální výuka němčiny jako druhého jazyka v přípravné třídě.

Tato etapa trvá průměrně jeden školní rok.

3.1.2 JAZYKOVÉ VZDĚLÁVÁNÍ VE VŠECH PŘEDMĚTECH

S reformou učebních osnov všech předmětů se objevilo jazykové vzdělávání jako povinná součást osnov každého předmětu, a to ve všech typech škol. Netýká se jen žáků s OMJ, ale všech žáků.

Na podporu učitelů při naplňování tohoto požadavku se Sasko zapojilo do spolkového programu „FörMig - Förderung von Kindern und Jugendlichen mit Migrationshintergrund“³³ (*Podpora dětí a mládeže s migrační zkušeností*, 2005–2009), na který navázal další program, tzv. Transferprogramm, který zajistil následnou aplikaci a realizaci vytvořených modelů a nástrojů.³⁴

³² Více na: <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-odkud-prichazi-do-cr/teorie-ledovce>

³³ Více na: <http://www.blk-foermig.uni-hamburg.de>

³⁴ Více na: <http://www.schule.sachsen.de/1752.htm>

V Sasku např. v rámci programu FörMig:

- ▶ vznikly osnovy Němčiny jako druhého jazyka pro 1. a 2. stupeň,
- ▶ začali fungovat tzv. jazykoví poradci (právě pro jazykové vzdělávání ve všech předmětech; je snaha mít jazykového poradce na škole, tj. některý z učitelů nebo učitel přípravné třídy si doplní toto vzdělání),
- ▶ vznikla tzv. **kompetenční centra pro jazykové vzdělávání**, a to na 5 místech v Sasku (viz níže).

V současné době je velkým tématem saské vzdělávací politiky rozvoj čtenářských kompetencí (jako součást jazykového vzdělávání).

3.1.3 ROLE UČITELE PŘÍPRAVNÉ TŘÍDY

Obecně: ve spolupráci s příslušným školským úřadem, vedením školy a pedagogickým sborem se zasazuje o aktivní naplňování koncepce integrace migrantů.

To konkrétně znamená, že:

- ▶ poskytuje poradenství vedení školy, učitelům, žákům a rodičům v otázkách migrace,
- ▶ na půdě školy podporuje „prointegrační“ školní klima,
- ▶ koordinuje a nastavuje integrační proces jednotlivých žáků od příchodu až po úplné začlenění do běžné třídy, tj.
 - ▶ zprostředkování kontaktu žáka s jeho odbornými učiteli a následná společná domluva integračních kroků,
 - ▶ vytváření rozvrhů jednotlivých žáků (kdy bude v přípravné třídě, kdy v běžné třídě a na jaké předměty),
 - ▶ vytvoření individuálních studijních a integračních plánů žáků ve druhé etapě a informování učitelů o nich,
 - ▶ domlouvání se s učiteli na obsazích výuky propojující němčinu jako druhý jazyk s výukou slovní zásoby odborných předmětů,
- ▶ komunikuje s ostatními učiteli o pokrocích žáka, a to vždy na konci první, uprostřed a na konci druhé etapy, následně sepisuje písemnou zprávu, která zahrnuje i chování žáka,
- ▶ vyučuje němčinu jako druhý jazyk v přípravné třídě.

Jen pro zajímavost - ve školním roce 2013/14 pracovalo v Sasku 120 učitelů přípravných tříd.

3.1.4 ORGANIZACE VÝUKY

Systém usiluje o to, aby výukové skupiny němčiny jako druhého jazyka byly co nejvíce **věkově homogenní**. Doporučuje se následné rozložení skupin:

- ▶ žáci 1. třídy,
- ▶ žáci 2. a 3. třídy,
- ▶ žáci 4. třídy,
- ▶ žáci 5.–7. třídy,
- ▶ žáci 8.–10. třídy.

I přesto, že jsou skupiny věkově homogenní, neznamená to, že žáci jsou na tom stejně i se znalostí němčiny a už vůbec ne se znalostmi v ostatních předmětech. V jedné skupině se tedy nachází děti různých jazykových skupin, „různého písma“ a s různou úrovní němčiny. Zároveň se v průběhu roku objevují další nově příchozí žáci. Učitel pak musí s touto situací pracovat.

Pro mnoho dětí vytváří taková třída i ochranný prostor, kde se cítí bezpečně. S tím se pracuje velmi individuálně, nicméně jasný je hlavní cíl: integrace do běžné třídy co nejdříve.

Počet hodin, které žák tráví v přípravné třídě, je individuální a rozhoduje o nich učitel přípravné třídy ve spolupráci s žákem, rodiči a třídním učitelem.

3.1.5 HODNOCENÍ ŽÁKŮ

Hodnocení žáků je na učiteli. Východiskem pro němčinu je vzdělávací plán Němčina jako druhý jazyk s přihlédnutím na různé časové rozložení vyučovacího procesu jednotlivců.

Učitel přípravné třídy komunikuje s ostatními učiteli o pokrocích žáka, a to vždy na konci první, uprostřed a na konci druhé etapy. Podá o tom písemnou zprávu, která zahrnuje i chování žáka.

V první a druhé etapě se **neznámkuje**, a to ani němčina ani ostatní (integrační) předměty. Ve třetí etapě se může ještě k jisté nedokonalosti v němčině přihlížet.

Forma hodnocení zůstává tedy na samotném učiteli. V úvahu přichází ústní i písemné slovní hodnocení, hodnotící symboly, „jakoby“ známky (vycházející z osnov Němčiny jako druhého jazyka nebo z osnov běžných předmětů).

3.1.6 KOMPETENČNÍ CENTRA³⁵

Kompetenční centra jazykového vzdělávání jsou místa, která podporují školy a další instituce, které se rozhodly vytvořit svůj koncept jazykového vzdělávání. Kromě poradenství nabízejí vzdělávací aktivity a pomáhají síťovat spolupracující aktéry (knihovny, NNO, novináře, umělce, volnočasová centra ad.).

Věnují se všem typům škol (tedy i MŠ i SŠ).

Po celém Sasku jich je 5. V roce 2013 byl sepsán standard kvality kompetenčního centra a byla vytvořena pracovní skupina, která kvalitu sleduje.

3.1.7 DIAGNOSTIKA

Díky zapojení do programu FörMig byl vytvořen diagnostický nástroj *Popis úrovně němčiny jako druhého jazyka*, který slouží ke zlepšení jazykových kompetencí žáků. K jeho implementaci bylo vzděláno 15 tzv. jazykových poradců. Na začátku školního 2013/14 obdržela každá základní škola pořadač „*Ke školnímu úspěchu s jazykovými kompetencemi*“, který obsahuje právě zmiňovaný popis jazykových úrovní a díky němuž je možné systematicky a s pomocí daných kritérií získávat specifické informace o individuálním jazykovém rozvoji jednotlivých žáků. Kompetenční centra jsou významným poradenským orgánem v této oblasti.

3.2 FINSKO

Základní vzdělávání ve Finsku se řídí zákonem č. 628/1998, o základním vzdělávání³⁶, dále pak Národním vzdělávacím programem (*National Core Curriculum for Basic Education*)³⁷, který formuluje cíle a obsahy vyučovacích předmětů, zásady hodnocení žáků, vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, péči o žáky a pedagogické poradenství.

Jazyková podpora ve Finsku je realizována na různých úrovních a různou formou. Počátky jazykové podpory sahají do 80. let 20. století.

3.2.1 PŘÍPRAVNÉ TŘÍDY

Nejvýznamnější roli ve vzdělávání žáků s OMJ hraje tzv. *preparatory class* neboli **přípravná třída**. Přípravné třídy jsou organizovány dle zákona o základním vzdělávání (*Basic Education Act*

³⁵ Více na: <http://www.foermig.uni-hamburg.de/web/de/all/lpr/sachsen/KSB/index.html>

³⁶ Více na: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf>

³⁷ Více na: http://www.oph.fi/english/curricula_and_qualifications/basic_education

628/1998³⁸), který určuje rozsah jazykové podpory a obecné cíle, konkrétní kurikulum však nechává na regionální zodpovědnosti.

Vzdělávání v přípravné třídě trvá obvykle jeden rok (okolo 1 000 vyučovacích hodin), ale je možné tuto dobu zkrátit či prodloužit dle potřeb (např. estonští žáci dosahují rychlejších pokroků). Jedná se o speciální třídu **pouze pro žáky s OMJ**, která je často organizována v rámci školy, kterou určí koordinátor multikulturního vzdělávání (na úrovni města).

Vyučuje se zde finština nebo švédština jako druhý jazyk, matematika a případně další naučné předměty. Na počátku tráví žáci v přípravné třídě až 27 hodin týdně, v průběhu vzdělávání se na základě stanoviska vyučujícího postupně začleňují do kmenových tříd a počet hodin se snižuje. Výchovné předměty navštěvují žáci s kmenovou třídou (např. hudební výchovu, tělesnou výchovu, výchovu ke zdraví apod.).

Ve třídě je zhruba 10 žáků. Každý žák má individuální vzdělávací plán. Třídy jsou rozdělené dle věku (ale i možností a momentální skladby žáků³⁹):

- 1.–3. ročník (6–9 let),
- 4.–6. ročník (10–12 let),
- 7.–9. ročník + starší (13–16 let).

Žáci jsou ale ve finštině/švédštině velmi odlišně pokročilí. Pro učitele to znamená výraznou nutnost diferenciacce učiva.

Na setkání s rodiči je vždy přítomen tlumočník, a to i v takových případech, kdy si to rodiče nepřejí. Podmínkou pro vstup do podpůrného systému je nutné uvedení skutečnosti, že dítě není finské/švédské národnosti ze stran rodičů. Častým problémem však bývá, že někteří rodiče uvedou, že jejich dítě danou národnost má z důvodu obavy z diskriminace.

Přípravných tříd je například v Turku momentálně realizováno 13 a navštěvuje je 140 žáků.

Hlavním cílem přípravných tříd je to, aby žáci dosáhli jazykové úrovně A1,3 – A2,1⁴⁰ podle stupnice jazykových znalostí (*Appendix 2 - The Language Proficiency Scale*).⁴¹

³⁸ Více na: <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf>

³⁹ V případě námi navštívené školy měli např. spojené do jedné třídy žáky věkově od 1. do 6. třídy.

⁴⁰ Ve Finsku si každou z úrovní rozdělili ještě na tři mezistupně.

⁴¹ Více na: http://www.oph.fi/download/47674_core_curricula_basic_education_5.pdf

Proficiency level A1		Functional communication in the most familiar contexts	
Listening comprehension	Speaking	Reading comprehension	Writing
A1.1 First stage of elementary proficiency	<ul style="list-style-type: none"> Can understand a very limited number of the most common words and phrases (greetings, names, numbers, requests) in everyday contexts. Can only understand the most elementary language material despite efforts. Requires very significant help: repetition, pointing, translation. 	<ul style="list-style-type: none"> Can answer simple questions about personal details in short sentences. Interaction relies on the conversational partner and the speaker may need to resort to his/her mother tongue or gestures. Speech may contain frequent long pauses, repetitions and breakdowns. Pronunciation may cause major problems of understanding. Can use a very limited basic vocabulary and some standard memorized phrases. Cannot express him/herself freely, but the few formulaic utterances that he/she can manage may be relatively free of mistakes. 	<ul style="list-style-type: none"> Is familiar with the alphabet, but understands little of the text. Recognises a small number of familiar words and short phrases and can tie these in with pictures. Has a very limited ability to understand an unfamiliar word even in very predictable contexts. Can communicate immediate needs using very brief expressions. Can write the language's alphabets and numbers in letters, write down his/her basic personal details and write some familiar words and phrases. Can use a number of isolated words and phrases. Cannot express him/herself freely, but can write a few words and expressions accurately.
A1.2 Developing elementary proficiency	<ul style="list-style-type: none"> Can understand a limited number of words, short sentences, questions and requests of a personal or immediate nature. Struggles to understand even simple utterances without explicit contextual cues. Requires significant help: slower speech, repetition, pointing and stimulation. 	<ul style="list-style-type: none"> Can communicate some immediate needs in a limited manner and ask and answer in dialogues about basic personal details. Requires frequent help from the conversational partner. Speech contains pauses and other breaks. Pronunciation may often cause misunderstandings. Can use a very limited basic vocabulary, some contextual expressions and some elements of basic grammar. A very wide variety of errors occur even in elementary free speech. 	<ul style="list-style-type: none"> Can understand names, signs and other very short and simple texts related to immediate needs. Can identify specific information in simple text, provided he/she can read it as required. Has a limited ability to understand an unfamiliar word even in very predictable contexts. Can communicate immediate needs in brief sentences. Can write a few sentences and phrases about him/herself and his/her immediate circle (such as answers to questions or notes). Can use some basic words and phrases and write very simple main clauses. Memorized phrases may be written accurately, but prone to a very wide variety of errors even in the most elementary free writing.
Proficiency level A1		Functional communication in the most familiar contexts	
Listening comprehension	Speaking	Reading comprehension	Writing
A1.3 Functional elementary proficiency	<ul style="list-style-type: none"> Can understand simple utterances (personal questions and everyday instructions, requests and warnings) in routine discussions with support from context. Can follow simple discussions related to concrete situations or personal experiences. Can only understand even simple messages if delivered in standard diction, at a slower than normal rate and addressed to him/her personally. 	<ul style="list-style-type: none"> Can briefly describe him/herself and his/her immediate circle. Can manage in the most straightforward dialogues and service situations. Sometimes requires help from the conversational partner. Can express him/herself fluently in the most familiar sequences, but pauses and breaks are very evident in other sections of speech. Pronunciation may sometimes cause misunderstandings. Can use a limited number of short memorized expressions, the most essential vocabulary and basic sentence structures. Many of basic grammatical errors occur frequently even in elementary speech. 	<ul style="list-style-type: none"> Can read familiar and some unfamiliar words. Can understand very short messages dealing with everyday life and routine events or giving simple instructions. Can locate specific information required in a short text (postcards, weather forecasts). Reading and understanding of even brief passages of text is very slow. Can manage to write in the most familiar, easily predictable situations related to everyday needs and experiences. Can write simple messages (simple postcards, personal details, simple diction). Can use the most common words and expressions related to personal life or concrete needs. Can write a few sentences consisting of single clauses. Prone to a variety of errors even in elementary free writing.
Proficiency level A2		Basic needs for immediate social interaction and brief notation	
Listening comprehension	Speaking	Reading comprehension	Writing
A2.1 First stage of basic proficiency	<ul style="list-style-type: none"> Can understand simple speech or follow discussions about topics of immediate personal relevance. Can understand the main content of brief and simple discussions and messages of personal interest (instructions, announcements) and follow changes of topic on the TV news. Can only understand even simple messages if delivered at normal speed in clear standard diction, and may often have to ask for repetition. 	<ul style="list-style-type: none"> Can describe his/her immediate circle in a few short sentences. Can handle simple social exchanges and the most common service situations. Can initiate and close brief dialogues, but can rarely maintain a longer conversation. Can produce some familiar sequences fluently, but pauses and false starts are frequent and very evident. Pronunciation is understandable, although a foreign accent is very evident and misunderstandings may cause occasional misunderstandings. Commands easily predictable vocabulary and many of the most essential structures (such as past tenses and connectors). Masters the most basic grammar in elementary free speech, but still makes many errors even in basic structures. 	<ul style="list-style-type: none"> Can understand simple texts containing the most common vocabulary (personal letters, brief news items, everyday user instructions). Can understand the main points and some details of a few paragraphs of text. Can locate and compare specific information and can draw very simple inferences based on context. Reading and understanding of even brief passages of text is slow. Can manage in the most routine everyday situations in writing. Can write brief, simple messages (personal letters, notes), which are related to everyday needs, and simple, enumerated descriptions of very familiar topics (real or imaginary people, events, personal or family plans). Can use concrete vocabulary related to basic needs, basic tenses and co-ordinate sentences joined by simple connectors (and, but). Can write the most simple words and structures with reasonable accuracy, but makes frequent basic errors (omissions, inflections) and uses many awkward expressions in free writing.

Zdroj: Appendix 2 - The Language Proficiency Scale

Za osnovy výuky v přípravné třídě je zodpovědný zřizovatel a ředitel školy. Obecně navrhované cíle jsou definované v Národním vzdělávacím programu (*National Core Curriculum for Basic Education*), kde se též dočteme, že neexistuje národní syllabus pro přípravné vzdělávání a že vzdělávání je poskytováno individualizovaně každému žákovi dle jeho startovní pozice, osobních učebních cílů, vzdělávacích předmětů, vzdělávání v jednotlivých skupinách a integrace do hlavního vzdělávacího proudu. Formulované výstupy nalezneme v příloze Národního vzdělávacího programu v části Appendix 2 - The Language Proficiency Scale. Každá obec tedy zpracovává své konkrétní regionální vzdělávací programy přizpůsobené jejich podmínkám a školy pak školní vzdělávací programy.

3.2.2 HODNOCENÍ A VÝUKOVÉ MATERIÁLY

Ve škole, kterou jsme navštívili, byly využívány například učebnice *AAMU – Ulla Kappalainen, E. Vesterinen-Sumu*⁴² a další, učitelé též materiály vytvářejí a ty pak sdílí.

Hodnocení probíhá průběžně pomocí elektronického systému, do kterého mají přístup všichni učitelé školy. Učitel zapisuje slovní hodnocení po každé hodině pomocí přednastavených funkcí. V tomto systému se zaznamenává i docházka žáků. Klasifikace je od 4 do 10 (10 je nejlepší).

Jsou pořádány schůzky pro rodiče v jejich jazycích.

3.2.3 DALŠÍ TYPY PODPORY V BĚŽNÉ VÝUCE

Další formou podpory jsou opatření při vzdělávání žáků s OMJ v hlavním vzdělávacím proudu. Žáci s OMJ mají po absolvování přípravné třídy nárok na další formy podpory v běžné výuce **po dobu 6 let**. Je to:

- ▶ výuka finštiny/švédštiny jako druhého jazyka,
- ▶ výuka vybraných předmětů v mateřském jazyce žáků jako forma pomoci při vzdělávání v předmětech v hlavním vzdělávacím proudu,
- ▶ doučování v jednodušší formě finštiny/švédštiny,
- ▶ výuka mateřského jazyka žáků.

Všechny tyto druhy podpory hradí z 86 % vláda, zbytek financuje město.

3.2.3.1 FINŠTINA/ŠVÉDŠTINA JAKO DRUHÝ JAZYK

Jedná se o výuku, která probíhá v době výuky běžné finštiny. Žáci s OMJ tedy na tyto hodiny odchází z výuky své kmenové třídy. Časová dotace jsou 3 hodiny týdně.

Možnost dosáhnout na tento podpůrný systém mají žáci, kteří vstoupili do vzdělávacího systému ve Finsku maximálně před 6 lety.

Učitelé v těchto hodinách využívají upravené učebnice (učebnice literatury a slohu), které sledují stejnou látku, jako učebnice finštiny (jako spolužáci), jen obsah je přizpůsoben potřebám finštiny jako druhého jazyka, například cvičení na procvičení finštiny jako druhého jazyka zaměřené na gramatiku a pravopis.

3.2.3.2 PODPORA VÝUKY V MATEŘSKÉM JAZYCE

Jedná se o *výuku jednotlivých předmětů* ve skupině minimálně dvou žáků za podpory mateřského jazyka (např. výuka přírodopisu v kurdštině). V případě, že se neutvoří jazykově homogenní skupina,

⁴² Více na: <http://www.edu.fi/esittelyt/aamu>

nebo chybí aprobovaný vyučující mluvící daným jazykem, probíhá výuka v jazykově heterogenní třídě za pomoci jednoduché finštiny/švédštiny jako druhého jazyka. Vyučující je většinou migrant či speciální pedagog. Tato podpora je poskytována taktéž minimálně 3 hodiny týdně.

3.2.3.3 VÝUKA MATEŘSKÉHO JAZYKA

V rámci podpory mateřského jazyka je realizována *výuka vybraných jazyků* (dle možnosti vyučujících a přítomnosti žáků) 2 hodiny týdně ve skupinách minimálně 4 žáků. V případě, že se na škole sejdou čtyři žáci hovořící stejným jazykem, začíná výuka.

Například v Turku se registruje celkem 71 mateřských jazyků, vyučuje se 22 z nich. Je zde 34 učitelů, 18 z nich se věnuje i podpoře výuky v mateřském jazyce (bod výše). 14 z nich pracuje na plný úvazek. Pracují zde také 4 dvojjazyční asistenti pedagoga (arabského, ruského a somálského původu).

3.2.4 DIAGNOSTIKA

Existuje test, pomocí kterého lze diagnostikovat úroveň jazykových znalostí. Jedná se o složitý a komplexní 7 hodinový diagnostický proces, a proto je využíván jen v krajních případech. K poskytování jazykové podpory ho učitelé nepovažují za potřebný.

3.2.5 FINANCOVÁNÍ

Přípravné třídy jsou plně hrazeny vládou částkou 15 000 € na jednoho žáka na rok, ostatní podpora je z 86 % hrazena vládou, zbývající část hradí ze svého rozpočtu město.

3.2.6 METODICKÁ PODPORA PEDAGOGŮ

Učitelé se pravidelně setkávají v rámci metodických porad, kde reflektují své zkušenosti z výuky. Povinně se také účastní seminářů k multikulturní problematice.

SHRNUTÍ A INSPIRACE

Oba modely jazykového vzdělávání žáků s OMJ jsou velmi inspirativní pro náš systém. Oba jsou promyšlené, ověřené poměrně dlouhodobou praxí, funkční a plnící požadované cíle. Charakteristická je tedy nejprve **počáteční oddělená** jazyková výuka, **postupná integrace** do hlavního vzdělávacího proudu a následná **dlouhodobá podpora**. Oba systémy pracují citlivě s **individuálními potřebami** jednotlivými žáků a mají vypracované mechanismy, jak na ně reagovat. Finančně jsou podporovány ze státního rozpočtu.

Slabinou obou programů je, že fungují dobře ve velkých městech, kde je větší koncentrace migrantů (i tak to způsobuje ten efekt, že se cizinci seskupují v určitých školách, byť například saské oficiální dokumenty (Sachstandbericht) uvádějí, že nechtějí, aby se ve školách sdružilo najednou více než 20–

30 % migrantů). V regionech mají sami s jeho realizací stále problémy, hlavně však toho rázu, že ředitelé se sami neozvou a nepožádají o pomoc.

Za jednotlivé země bychom ještě vyzdvihly (kromě výše zmíněných systémů):

v Sasku -

- ▶ **jazykové vzdělávání v rámci jednotlivých předmětů** a jeho začlenění do běžného vzdělávacího programu,
- ▶ **kompetenční centra,**
- ▶ nabídka **vzdělávání v mateřském jazyce** a možnost **uznat** mateřský jazyk žáka jako splněný cizí jazyk;

ve Finsku -

- ▶ výuka finštiny/švédštiny jako druhého jazyka pomocí **speciálních** - k tomuto vzdělávacímu účelu určených - **učebnic a didaktických materiálů** (učebnice, které jsou dodávány v sadě s běžnými učebnicemi finštiny; učitel má k dispozici speciálně připravenou učebnici pro integrovaného žáka s OMJ, který pak může pracovat se třídou na stejných tématech),
- ▶ vkládání velké důvěry do svých učitelů a **předání** jim veškeré **zodpovědnosti** za kvalitu vzdělávání (znamená to například, že neexistuje vnější kontrolní orgán typu ČŠI),
- ▶ podpora spolupráce učitelů ve školách⁴³.

⁴³ Více na: <http://www.eduin.cz/clanky/co-vcete-vedet-o-finskem-skolstvi-ii-o-vzdelavani-z-hlediska-perspektivy-rovnosti-a-spravedlivosti/>

4 OPATŘENÍ 4 - JAZYKOVÁ PŘÍPRAVA A PODPORA NA SŠ

Vyjdeme-li opět z našeho dokumentu *Vzdělávání a začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem*, můžeme uvést tyto problematické oblasti, se kterými se v ČR potýkáme při vzdělávání žáků s OMJ na středních školách:

- ▶ přijímací řízení na SŠ,
- ▶ nárok na jazykovou podporu na SŠ,
- ▶ připouštění k maturitě,
- ▶ maturita z českého jazyka,
- ▶ žáci bez znalosti ČJ na středních školách (mají ukončenou ZŠ v zemi původu, chtějí pokračovat na SŠ a neumí česky).

Podívejme se tedy na to, jak se s těmito otázkami potýkají v Sasku a ve Finsku.

4.1 SASKO

Na začátek je důležité zmínit, že podpůrná opatření⁴⁴ v oblasti vzdělávání žáků a studentů s OMJ uvedená v Saské koncepci integrace cizinců platí až do **27 let věku**.

Zároveň je třeba stručně shrnout, jak je koncipován v Sasku **system stredoškolského vzdělání**, neboť to rovněž hraje svou roli.

V Sasku můžeme najít tyto typy stredoškolských vzdělávacích institucí:

- ▶ gymnázium (*Gymnasium*) - většinou osmileté, žáci do něj nastupují po splnění 4. třídy ZŠ, cílem je stejně jako u nás příprava na VŠ studium; trvá do 12. třídy, zakončeno maturitou;
- ▶ střední škola (*Oberschule, dříve zvaná Mittelschule*) - rovněž začíná 5. třídou, žáci ji zakončí buďto v 9., nebo 10. třídě, a poté mají „bezpočet“ různých variant, co dál:
 - ▶ zakončí-li v 9. třídě, mohou jít na různé typy učilišť (*Berufschule, Berufsfachschule*) s různou délkou trvání a různým typem zakončení,
 - ▶ zakončí-li v 10. třídě, mohou jít na různé typy středních škol, některé mohou zakončit i maturitou a dále studovat na VŠ.

4.1.1 PŘIJÍMACÍ ŘÍZENÍ

Z výše uvedeného vyplývá, že problematika přijímacího řízení na SŠ odpadá, respektive objevuje se dříve než u nás, a to již ve 4. třídě, kdy o možnosti studovat gymnázium rozhodují studijní výsledky a předpoklady žáků (nesmí mít průměr horší než 2,0). Zajímavé ovšem je, že počty žáků s OMJ studujících na gymnáziích se příliš neliší od těch studujících na ostatních typech škol. Na gymnáziích

⁴⁴ Viz Opatření 3

studovalo v roce 2013/2014 4 550 žáků s OMJ (4,5 %), na ostatních typech středních škol 5 449 (5,6 %), ve speciálních školách 957 dětí (5,2 %).

Existuje několik možností přechodu z některých typů středních škol na gymnázium. Pro nás je zajímavé, že žáci, kteří navštěvovali třídu pro jazykovou přípravu, mohou přejít na gymnázium v případě, že ve své zemi původu navštěvovali školu podobného typu jako je dané gymnázium, anebo pokud jejich přechod doporučí učitel přípravné třídy. O přechodu pak rozhoduje Saská vzdělávací agentura.⁴⁵

4.1.2 JAZYKOVÁ PODPORA NA SŠ

I střední školy (tedy od 5. třídy) nabízejí jazykové přípravné třídy, podobně jako školy základní (podrobněji viz Opatření 3 - ZŠ).

V tzv. *beruflichen Schulzentren* (jedná se o jakýsi kampus sdružující více středních škol) jsou zřízeny přípravné třídy s výukou zaměřenou právě na přijetí do učilišť a/nebo na přechod na gymnázium nebo střední školu (jedná se tedy o opatření, které je prevencí předčasného opuštění vzdělávacího systému).

Existence přípravných tříd nám odpovídá rovnou na několik našich problematických oblastí:

- *připouštění k maturitě + maturitní zkouška z němčiny* - díky přípravným třídám jsou žáci systematicky podporováni v jazykovém rozvoji a připravováni na složení maturitní zkoušky. Možnost maturovat z němčiny jako druhého jazyka není;
- *studenti bez znalosti NJ* - jsou zařazeni do přípravných tříd (nárok na jazykovou podporu mají studenti do 27 let věku). Umožňuje to tak dlouhodobou podporu jednotlivým žákům, a tím tedy možnost dosáhnout co nejvyššího možného vzdělání (v rámci možností daného žáka samozřejmě). To je i jedním z hlavních cílů dlouhodobosti této podpory - umožňuje řešit případný pozdnější příchod žáka do německého vzdělávacího systému nebo i přechod mezi školou a zaměstnáním.

Pro ty mladé lidi s OMJ, kteří již zahájili středoškolské vzdělání ve své zemi, existuje možnost dokončit jej na tzv. *Freiberg Colleg* a získat tak celoevropsky uznávanou maturitu, která opravňuje ke vstupu na VŠ. Studium trvá minimálně 2 roky - pro ty co umí dobře německy. Ostatní si to prodlouží o výuku v přípravné třídě. Studentům musí být minimálně 18 let.

Jen pro zajímavost zmiňme projekt START - stipendia pro angažované žáky a žákyně s OMJ (běží již dvanáctým rokem, momentálně jich je v Sasku přiděleno 26), financuje nadace START gGmbH spravovaná saským ministerstvem školství.

⁴⁵ Dostupné z: <http://www.revosax.sachsen.de/Details.do?sid=4855830063584&jlink=a1> (par. 8, odst. 4)

4.2 FINSKO

Závazným dokumentem upravujícím středoškolské vzdělávání je Národní vzdělávací program pro střední školy (*National Core Curriculum for upper secondary Schools*). Tam najdeme, že kromě výuky finského nebo švédského jazyka a rodného jazyka, přistěhovalci a další cizojazyční žáci musí být také podpořeni jinými typy potřebné podpory tak, aby mohli uspět v souladu s jejich schopnostmi. Tito žáci jsou informováni o svých studijních příležitostech a právech na podporu u maturitní zkoušky na samém začátku středoškolských studií.⁴⁶

Přijímání na střední školy probíhá pomocí společného systému žádostí, ve kterém se žáci mohou hlásit na 5 vybraných škol, které si seřadí dle svých preferencí. Některé školy využívají možnosti realizovat přijímací zkoušky, zkoušky způsobilosti či talentové zkoušky.

Docházka je rozložena do tří let. Zajímavé je, že žáci si mohou učivo střední školy rozložit do dvou až čtyř let.

Legislativně je střední školství ukotveno v zákoně o středních školách č. 629/1998⁴⁷ a nařízení vlády č. 955/2002⁴⁸.

Maturitní zkouška je legislativně zakotvena v zákoně o organizaci maturitní zkoušky č. 672/2005⁴⁹ a nařízení vlády o maturitní zkoušce č. 915/2005⁵⁰.

4.2.1 TYPY STŘEDNÍCH ŠKOL

Střední školy ve Finsku jsou dvojího typu. Existují všeobecné střední školy (*lukio*) a odborné školy (*ammattikoulu*).

4.2.1.1 VŠEOBECNÉ STŘEDNÍ ŠKOLY

Všeobecné střední školy navazují na základní vzdělávání a jsou určeny žákům od 16 do 19 let. Studium je zakončeno maturitní zkouškou, která opravňuje absolventy k navázání ve vysokoškolském studiu. Maturitní zkouška má národní úroveň. Maturita se skládá z povinné zkoušky z finštiny či švédštiny, matematiky a odborných předmětů dle volby žáka.

⁴⁶ Dostupné z: http://www.oph.fi/download/47678_core_curricula_upper_secondary_education.pdf

⁴⁷ Více na: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980629>

⁴⁸ Více na: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2002/20020955>

⁴⁹ Více na: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050672?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=672%2F2005%20>

⁵⁰ Více na: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050915?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=915%2F2005>

Systém vzdělávání na středních školách je poněkud odlišný od toho našeho. Funguje na principu absolvování jednotlivých kurzů nezávislých na třídách a ročnících, žáci se mohou účastnit kurzů jak skupinově, tak jednotlivě.

Vzdělávání na středních školách je poskytováno zdarma, žáci si zajišťují pouze materiály a pomůcky, které jsou potřeba k výuce.

4.2.1.2 ODBORNÉ ŠKOLY

Součástí odborného vzdělávání je počáteční odborné vzdělávání a další vzdělávání. Cílem odborného vzdělávání je hlavně důraz na pracovní dovednosti a schopnosti žáků a jejich potenciální uplatnění na trhu práce, dále pak je kladen důraz na celoživotní vzdělávání.

Oba typy středních škol lze také kombinovat. To znamená, že žák může studovat odbornou školu, ale může navštěvovat zároveň vybrané kurzy na všeobecné škole. Vzdělávání na odborných školách není věkově omezeno.

4.2.2 PODPORA ŽÁKŮ S ODLIŠNÝM MATEŘSKÝM JAZYKEM

Žáci s OMJ, kteří přicházejí do Finska po absolvování povinné školní docházky či přecházejí z jiné střední školy ve své zemi původu, nastupují ve Finsku vždy do 1. ročníku střední školy.

Žáci středních škol mohou navštěvovat přípravné třídy či využívat dalších forem podpory, jako například⁵¹:

- ▶ výuku finštiny jako druhého jazyka nad rámec výuky,
- ▶ další výuku dalších jazyků nad rámec, pokud to bude potřeba,
- ▶ podporu studijních dovedností potřebných ve všeobecných středních školách,
- ▶ studijní poradenství a podporu.

V odborných školách se nad rámec poskytuje:

- ▶ výuka finštiny jako druhého jazyka nad rámec výuky,
- ▶ výuka matematiky,
- ▶ výuka informačních technologií,
- ▶ výuka přírodních věd,
- ▶ výuka společenských věd,
- ▶ podpora kulturních znalostí.

Žáci mají možnost studovat podle individuálního plánu. Mají možnost přímé podpory ve výuce, doučování či navštěvovat kurzy finštiny/švédštiny jako druhého jazyka.

Maturitní zkoušku **je možné** skládat z finštiny/švédštiny jako druhého jazyka.

⁵¹ Dostupné z: <https://studyinfo.fi/wp2/en/valintojen-tuki/education-and-training-for-immigrants/preparatory-education-for-vocational-education/>

4.2.2.1 STUDIUM V MATEŘSKÉM JAZYCE

Žáci s OMJ mají také možnost studovat ve svém mateřském jazyce či si zvolit některé předměty, které v něm budou studovat. Dává se velký prostor pro rozvoj dovedností v jejich mateřském jazyce, to znamená, že vybrané odborné předměty mohou studovat ve svém mateřském jazyce.

SHRNUTÍ A INSPIRACE

Jako nejzásadnější informaci vnímáme existenci přípravných tříd v Sasku pro migranty **do 27 let věku**. Je totiž více než zřejmé, že bez jazykové podpory (cílené a intenzivní) nebudou žáci s OMJ moci úspěšně dokončovat středoškolské vzdělání. Je stále otázkou diskuze, jakou formou a v jaké míře tuto podporu poskytovat. Zda formou přípravných tříd nebo přípravného ročníku a následné jazykové podpory během studia, jak navrhujeme v opatřeních pro řešení situace studentů s OMJ my.

Z finského systému ještě vyzdvihneme možnost skládání **maturity z finštiny jako druhého jazyka**.

5 OPATŘENÍ 5 - VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGŮ

V rámci Opatření 5, tj. vzdělávání pedagogů, nás zajímá především oblast vzdělávání budoucích pedagogů v oblasti vzdělávání a podpory žáků s OMJ (začleňování do výuky i čeština jako druhý jazyk). Toto téma není v ČR dostatečně pokryto v nabídce VŠ.

PTÁME SE TEDY:

- ▶ Vzdělávají se saští/finští budoucí pedagogové v němčině/finštině jako druhém jazyce? Pokud ano, tak jaké existují obory?
- ▶ Existuje v Sasku/Finsku inkluzivní vzdělávání jako povinný předmět, který by obsahoval i téma vzdělávání dětí s OMJ (tj. tak jako navrhujeme my)?
- ▶ Zaměřuje se vzdělávání v rámci DVPP i na téma dětí a žáků s OMJ?
- ▶ Jak připravují v Sasku/Finsku pedagogy na tolik potřebnou interkulturní senzitivitu?
- ▶ Jak probíhá v Sasku/Finsku pedagogická praxe?

5.1 SASKO

5.1.1 VZDĚLÁVÁNÍ BUDOUCÍCH PEDAGOGŮ

Podle studie *Sprachförderung und Deutsch als Zweitsprache an deutschen Schulen: Was leistet die Lehrerbildung?*⁵² (*Jazyková podpora a němčina jako druhý jazyk na německých školách: co nabízí vzdělávání učitelů?*), která platí pro celou spolkovou republiku, není situace se vzděláváním pedagogů v oblasti jazykové podpory a němčiny jako druhého jazyka nijak systémově ani koncepčně řešena, byť spolek i jednotlivé země se k řešení této otázky zavázaly.

Každopádně vysoké školy vzdělávání v této oblasti nabízejí, některé povinně, některé v rámci volitelných předmětů, některé jen pro studenty učitelství němčiny, jiné pro všechny, některé jen v oblasti němčina jako druhý jazyk, jiné zase v rámci předmětů jako je např. *Zacházení s heterogenitou* apod.

Dle studie navštěvuje 69 % studentů Učitelství pro 1. stupeň s hlavním studijním oborem Němčina povinné předměty týkající se němčiny jako druhého jazyka, u studentů Učitelství pro střední školy (tj. u nás bychom mezi ně zahrnuli i studenty oboru učitelství 2. stupně ZŠ) je to 42 %. U učitelů, jejichž hlavním oborem není němčina, je podíl studujících tyto předměty nižší (až dvě třetiny VŠ nenabízejí žádné vzdělávání týkající se jazykové podpory ve všech předmětech).

⁵² Dostupné na: http://www.mercator-institut-sprachfoerderung.de/fileadmin/user_upload/Institut_Sprachfoerderung/Mercator-Institut_Was_leistet_die_Lehrerbildung_03.pdf

Pro zajímavost a případné další rešerše - univerzity, které se problematice nejvíce věnují: Duisburg - Essen, Berlin, v oblasti volitelných předmětů jsou nejaktivnější Eichstätt-Ingolstadt, München (LMU), Augsburg, Hamburg.

V Sasku mohou být pedagogové vzděláni na dvou vysokých školách - v Lipsku a v Drážďanech.

Sasko má ve svých zemských ustanoveních zahrnuto rozhodnutí, že vzdělávání budoucích pedagogů v oblasti němčina jako druhý jazyk je nezbytné, a to pro studenty oboru Učitelství němčiny (povinně).

5.1.1.1 TECHNICKÁ UNIVERZITA DRÁŽĎANY⁵³

V Drážďanech je povinný předmět *Umgang mit Heterogenität (Zacházení s heterogenitou)* pro studenty Učitelství 1. stupně (za 5 kreditů, celkově za studium je potřeba získat min. 250). Zde překlad anotace kurzu:

Děti mají rozdílné učební předpoklady. Učitelé tak stojí před velkou výzvou nabízet vyhovující témata a úkoly, aby šance na dosažení vzdělání všech dětí byly vyrovnané, popřípadě aby zahájili adekvátní podpůrná opatření pro děti a jejich rodiny. Na semináři se budou probírat různá opatření a diskutovat způsoby jejich aplikace, při čemž hlavní těžiště bude ležet na práci s dětmi s migrační zkušeností a dětmi s vývojovými poruchami.

Docentka: Katharina Weinhold, M.A., Institut für Erziehungswissenschaft

Jedná se tedy o předmět, který více méně odpovídá naší představě o uchopení tématu vzdělávání dětí s OMJ v rámci vzdělávání pedagogů (tedy v rámci širšího pojetí inkluzivního vzdělávání).

Dále je možné zde začít studovat jako doplňující třetí předmět Němčinu jako druhý jazyk. Mohou s tím začít studenti po dokončení základního studia (po 4 semestrech). Studium trvá 4 semestry. Zde anotace:

Prohlubující studium Němčina jako druhý jazyk umožňuje studentům vyučovat německý jazyk a kulturu žákům, kteří nemají němčinu jako mateřský jazyk, a to ve veřejných školách, v soukromých institucích, podnicích atp., v Německu nebo v zahraničí. V rámci studia získají následující dovednosti:

- rozpoznat kulturní a jazykové socializační a vzdělávací problémy zahraničních studentů a působit jako prostředník mezi jazykem a kulturou,
- připravit interaktivní, prakticky zaměřenou a efektivní (z hlediska učebních a výukových strategií) výuku, která připraví žáky na život v multilingvní a multikulturní společnosti,
- využívat vhodné výukové pomůcky a technologie,
- znalosti německých reálií a procesů socializace cizinců do německé společnosti.⁵⁴

⁵³ Více na: <http://tu-dresden.de/>

⁵⁴ Více na http://tu-dresden.de/die_tu_dresden/fakultaeten/fakultaet_sprach_literatur_und_kulturwissenschaften/studium/ordnungen/dateien/lehramt/so_1_a_daz_290307.pdf

5.1.1.2 UNIVERZITA LIPSKO⁵⁵

Lipská univerzita nabízí pro studenty němčiny (všech stupňů) a pro speciální pedagogy modul Němčina jako druhý jazyk. Jeho absolvování je volitelné.

Na univerzitních webových stránkách jsme neobjevili žádný předmět, který by se týkal inkluzivního vzdělávání, přestože se univerzita podílí na několika vědeckých projektech k tomuto tématu⁵⁶.

5.1.2 DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGŮ

V Německu je další vzdělávání pedagogů povinné, není však nikde přesně dáno, kolik času mají pedagogové svému vzdělávání věnovat. Mají to dělat pravidelně a pokud možno mimo vyučování.⁵⁷

V Sasku koordinuje další vzdělávání pedagogů **Saská vzdělávací agentura** (přirovnějme k České školní inspekci). Na téma začleňování dětí s OMJ nabízí následující kurzy:

- ▶ Reflektivní workshop k projektu „Naučit se vycházet s cizostí - trénink k otevřenosti vůči jiným kulturám”,
- ▶ Interkulturní komunikace - férové spolužití,
- ▶ Saská koncepce integrace cizinců - Jazykové vzdělávání ve všech předmětech,
- ▶ Od pedagogické diagnostiky k jazykové podpoře,
- ▶ V hodinách matematiky se „nepíchá, netluče ani nebodá”, nýbrž „v bodě A se rýsuje úhel a”. Jaký vztah existuje mezi běžným komunikačním a odborným jazykem v jazykově senzibilním odborném předmětu?
- ▶ S jazykovými kompetencemi ke školnímu úspěchu - Popis úrovní němčiny jako druhého jazyka,
- ▶ Jazykové vzdělávání ve všech předmětech - Popis úrovní němčiny jako druhého jazyka na 2. stupni ZŠ.

Dalším poskytovatelem dalšího vzdělávání jsou **kompetenční centra** (viz Opatření 3). Ta jsou zaměřena právě na rozšíření tématu jazykového vzdělávání ve všech předmětech mezi co nejvíce pedagogických pracovníků. Příkladem jednoho z jejich kurzů dalšího vzdělávání je kurz „*Na cestě k jazykovému vzdělávání*”.⁵⁸

⁵⁵ Více na: <http://www.zv.uni-leipzig.de/>

⁵⁶ Např. <http://cms.glg-l-sachsen.de/pages/projekte-kooperationen.php>

⁵⁷ Dostupné z: <http://www.infoseiten.slpb.de/fileadmin/daten/dokumente/Schulgesetz.pdf> (str. 26)

⁵⁸ Kompetenční centra nemají dobře zpracované internetové stránky a je poměrně obtížné dostat se ke konkrétním informacím.

5.1.3 STUDENTSKÁ PRAXE

Studenti všech stupňů učitelství mají po skončení teoretické části studia 12 měsíců tzv. Referendariat. V rámci toho jsou přiděleni do určité školy, kde absolvují náslechy, pracují jako asistenti, sami vyučují a nabývané zkušenosti reflektují na seminářích na univerzitě. Na univerzitě zároveň stále navštěvují semináře na různá témata. V Berlíně například je kladen důraz na téma integrace a heterogenity, Sasko se tomuto tématu ve svém vzdělávacím plánu pro studenty nevěnuje.

5.2 FINSKO

Ve Finsku existuje osm institucí, které vzdělávají budoucí učitele. Téma vzdělávání žáků s OMJ často prostupuje různými předměty, ať už jsou to didaktiky či předměty z univerzitního základu. Jsou vyučovány i předměty, které se zaměřují na multikulturalitu či inkluzi v rámci povinně volitelné nabídky. Např. na univerzitě v Helsinkách předmět *Kulturní rozmanitost ve škole*, dále jsou také vyučovány předměty volitelné, jako například *Sociokulturní orientace* či *Mateřský jazyk ve vzdělávacím procesu* apod.⁵⁹

Na Univerzitě v Turku jsou realizovány volitelné předměty zaměřené na problematiku multikulturního vzdělávání, vzdělávání žáků s OMJ či finštinu/švédštinu jako druhý jazyk.

Kromě volitelných předmětů absolvují studenti praxe, které probíhají ve cvičné škole. Například cvičná škola pro studenty v Turku má více než 50 % žáků s OMJ, studenti tedy pracují přímo s těmito žáky v rámci svých praxí a učí se to. Studenti univerzity v Turku musí povinně absolvovat alespoň 10 hodin přípravy na výuku finštiny/švédštiny jako druhého jazyka v průběhu studia.

Přijímací zkoušky na pedagogické fakulty jsou velmi selektivní, přijat je pouze jeden z deseti uchazečů. Ti musí odevzdat esej, úspěšně napsat vstupní test, podrobit se pohovoru, kde musí prokázat evidentní zájem o profesi učitele. Studium se skládá z předmětů týkajících se obecné didaktiky, pedagogiky, pedagogické praxe a vedení pedagogického výzkumu. Mezi hlavní cíle studia patří i schopnost studentů pracovat s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a vážný přístup k této profesi. Studium trvá 5 let a je zcela zdarma, protože Finsko považuje vzdělání jako za základních lidských práv a vzdělané lidi bere jako obohacení pro společnost.

Ve Finsku mohou vyučovat jen absolventi s pedagogickým vzděláním, nelze, aby ve školách učil někdo, kdo má například nějaké odborné vzdělání, pedagogická příprava je zkrátka nutností. Ve finských třídách je průměrně 20 žáků. Téměř každý učitel a ředitel školy je členem unie, učitelé a ředitelé ze stejné školy jsou členy stejné unie, zástupci těchto unií pak zastupují zájmy pedagogů v diskusích na úrovni národní politiky. Jen málo učitelů ve Finsku opouští své zaměstnání, vzhledem k přísnosti v průběhu studia. Hlavní inspirací finské

⁵⁹ Dostupné z: <https://weboodi.helsinki.fi/hy/frame.jsp?Kieli=6&valittuKieli=6>

pedagogiky je John Dewey, to je také považováno za důvod toho, proč je učitelské povolání tak vysoce ceněno.⁶⁰ Profese učitele je ve Finsku velmi oceňována, má vysokou prestiž srovnatelnou s lékaři či právníky. Učitelé základních a středních škol musí mít magisterský titul. Učitelé předškolních zařízení pak bakalářský.

5.2.1 DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ

Univerzity také nabízí kurzy pro učitele, kteří již vyučují. Například na univerzitě v Turku nabízí každoročně takové semináře pro učitele nebo i celé školy.

Další vzdělávání pedagogických pracovníků je ve Finsku velmi podporováno a na většině škol vyžadováno. DVPP je ve Finsku učiteli bráno jako výsada, a proto se ho sami aktivně účastní. Školy mohou získat finanční prostředky na zdokonalování kompetencí svého pedagogického sboru. Kurzy, které mohou učitelé v rámci DVPP absolvovat v oblasti vzdělávání žáků s OMJ, nabízí především různé asociace (např. Asociace učitelů finštiny jako druhého jazyka či jiná sdružení.⁶¹)

SHRNUTÍ A INSPIRACE

V obou zemích je dobře pokryta nabídka dalšího vzdělávání pedagogů. Jako velmi zajímavou vnímáme širokou nabídku kurzů Saské vzdělávací agentury. Inspirující je rovněž existence pěti **kompetenčních center** jako poradních a vzdělávacích institucí zabývajících se pouze touto tematikou. Pro Českou republiku by mohl být vznik podobných zařízení na několika místech v republice vhodným řešením.

Podobně inspirující jsou modely přípravy budoucích učitelů. V Sasku studenti absolvují roční asistentskou praxi, finští studenti zase mohou realizovat svou praxi v kombinaci s akčním výzkumem. Zaměřují se tak na sebezdokonalování v učitelské praxi, ale i na vědecký přístup k reflexi problémových situací.⁶² Velmi se nám líbí i zodpovědný přístup Finů k přijímacím zkouškám a pečlivý výběr studentů. Z nabídky předmětů lze také vyčíst, že se kvalitně pracuje s hodnotami studentů již od počátku studia.

⁶⁰ Více na: <http://dianeravitch.net/2013/09/15/teacher-education-in-finland/>

⁶¹ Více na: <http://www.s2opettajat.fi>

⁶² Více na: http://www.oph.fi/download/154491_Teacher_Education_in_Finland.pdf

6 OPATŘENÍ 6 - PORADENSTVÍ ŽÁKŮM S OMJ A ŠKOLÁM, KTERÉ JE VZDĚLÁVAJÍ

ZAJÍMÁ NÁS PŘEDEVŠÍM:

- ▶ Jak funguje školní poradenský systém v Sasku? Jak ve Finsku?
- ▶ Kdo tyto služby poskytuje? Kde?
- ▶ Kam až sahají kompetence jednotlivých poradců?
- ▶ Jaké diagnostické nástroje mají k dispozici?

6.1 SASKO

Hlavním poradenským orgánem je Saská vzdělávací agentura (tedy něco jako ČŠI), která nabízí školám na požádání poradenské služby. Ve své nabídce nespecifikují poradenství při práci s žáky s OMJ, popis nabídky je spíše obecnější, nicméně i takový požadavek by se dal mezi ně zařadit.

Celé se to jmenuje tzv. *Podpůrný systém pro rozvoj škol*, je rozdělený do několika okruhů, kdy se každý věnuje určitému tématu. V rámci našeho tématu by učitelům mohli pomoci:

- ▶ pedagogické supervize,
- ▶ trenér rozvoje vyučovacího procesu,
- ▶ poradce v oblasti demokracie v pedagogice.

Tímto způsobem je možné řešit především problémy na obecnější rovině, např. když se nám nedaří vyučování dobře zorganizovat, když žáci mají výchovné problémy, když nefungují vztahy ve třídě, když žáci nepřijali nového spolužáka s OMJ, když je potřeba nastavit strategii v učitelském týmu apod.

Organizačně to funguje tak, že škola pošle email příslušné regionální pobočce vzdělávací agentury (v Sasku jich je 5). Do týdne je zkontaktuje příslušný zaměstnanec, zjistí podrobnější informace a přiřadí vhodného poradce. Ten pak školu zkontaktuje, domluví se, případně nedomluví na spolupráci a domluví si termín osobní schůzky. Na té dojde k uzavření písemné smlouvy o spolupráci, ve které se definují cíle, rámcové podmínky a termíny spolupráce.

S konkrétními výukovými „problémy“, tedy v případě potřeby metodické podpory při začleňování do výuky, pomohou **kompetenční centra** (více v Opatření 3).

Školy mají rovněž jako ty naše **výchovné poradce** (*Beratungslehrer*). Ti mají dvě hodiny z úvazku k dobru a seznam jejich očekávaných kompetencí je nekonečný (tedy v mnoha ohledech podobně nefunkční opatření jako u nás).

6.1.1 UČITEL PŘÍPRAVNÉ TŘÍDY

Učitel přípravné třídy má kompetence řešit vzdělávací problémy žáků s OMJ a poskytovat poradenství přímo ve škole. Je vlastně i prostředníkem mezi žákem, učitelem a rodičem. To je podle nás geniální a rozhodně inspirace hodné.

6.1.2 ŠKOLNÍ PSYCHOLOGICKÉ PORADENSTVÍ

Na školách fungují dle potřeby školní psychologové, kteří externě mohou přijít a řešit problematkové situace.

6.1.3 DIAGNOSTIKA

Důležitou úlohu v této oblasti sebral i projekt FörMig, v jehož rámci se vytvořilo několik diagnostických nástrojů pro žáky s OMJ:

- ▶ *HAVAS 5* - pro 5 až 7leté děti ke zjištění stavu mluveného projevu ve všech jazycích,
- ▶ *Tulpenbeet* - pro žáky 4. až 6. třídy ke zjištění stavu jazykového projevu se zaměřením na práci s textem a na schopnost vyprávět (narativní vzdělávací jazyk),
- ▶ *Bumerang* - pro mladé lidi na přechodu ze střední školy do zaměstnání se zaměřením na odborné jazykové kompetence.⁶³

6.2 FINSKO

Z legislativy vyplývá, že každý žák má právo na poradenství ve škole.⁶⁴ Z Národního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (*National Core Curriculum for Basic Education*) se dozvíme, že zvláštní pozornost je třeba věnovat včasné identifikaci žáků, kteří potřebují zvláštní pomoc, a péči o žáky a že podpůrná opatření mají být zahájena včas, účinným způsobem. Rodiče nebo zákonní zástupci jsou informováni o dostupnosti metod a postupů podpory, kterou poskytuje finská zdravotní péče, sociální péče a školy.⁶⁵

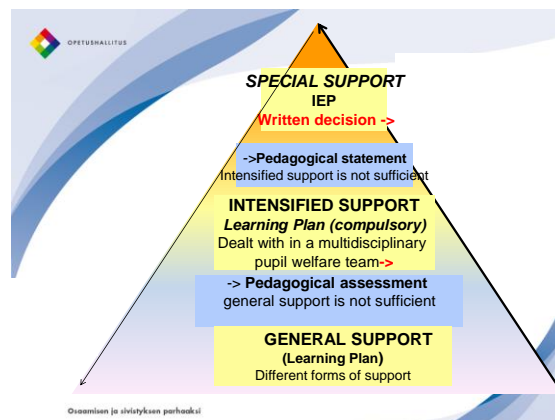
Podporu při vzdělávání zajišťují primárně školy, které mají většinou k dispozici i speciálního pedagoga a psychologa (v případě menších škol alespoň na zkrácený úvazek).

⁶³ Dostupné z: <https://www.foermig.uni-hamburg.de/publikationen/diagnoseinstrumente/bumerang.html>

⁶⁴ Dostupné z: <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf>

⁶⁵ Dostupné z: http://www.oph.fi/download/47671_core_curricula_basic_education_1.pdf

Ve všech školách lze realizovat tři stupně podpory žákům se speciálními vzdělávacími potřebami:

Zdroj: Tuulamarja Huisman, *Vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami - zkušenosti Finské republiky*, Integrace a inkluze ve vzdělávání, 12. 5. 2015, Česká školní inspekce - ústředí, odborný seminář.

- obecná podpora žáka v běžné výuce (IVP, diferenciací výuky),
- intenzivní podpora žáka (výuka i mimo běžnou třídu v kombinaci, asistent pedagoga, osobní asistent, další pedagog, speciální pedagog),
- speciální podpora žáka (výuka mimo běžnou třídu - např. výuka finštiny jako druhého jazyka).

V případě potřeby navrhuje třídní učitel ve spolupráci se speciálním pedagogem rodičům žáka možnosti další podpory. Pokud rodiče souhlasí, vypracuje třídní učitel ve spolupráci se speciálním učitelem **plán podpory**, který rodiče a žák odsouhlasí. Ředitel školy pak žádá o navýšení finančních prostředků, pokud je potřeba podpory ve druhém a třetím stupni. V případě žáků s OMJ může být využita podpora v těchto stupních, pokud žák selhává, nebo je-li jeho jazyková úroveň velmi nízká. Primárně ale vstupuje do systému jazykové podpory.

Národní vzdělávací program také říká, že každý žák musí mít rovnocennou příležitost studovat, rozvíjet se a zdokonalovat se navzdory různým podmínkám a kulturnímu zázemí. Někteří žáci mohou potřebovat podporu za zvláštních okolností, tím se myslí nemoc nebo složité životní situace, v takových případech jsou zapojeny do vzdělávacího procesu také nemocnice či komunitní centra (podobná našim ústavním zařízením), vyučování zajišťuje v případě hospitalizace místní úřad, v případě ústavní péče zajišťuje výuku škola. Mezi možnosti podpory patří spolupráce mezi domovem a školou, studijní plán, pedagogické a odborné poradenství, což znamená, že se učitelé podílí na poradenství spolu se studijními poradci, zajišťují, že žáci dostanou konzultační a poradenské služby během celého jejich studia a i v přechodných fázích jejich cesty za vzděláním a také kariérní poradenství, dále pak doučování, blaho žáka, pod čímž se skrývá například opatření a rozložení práce a zodpovědnosti zaměřené na prevenci, pozorování nebo péči o následný problém a krizové situace a klubové aktivity.⁶⁶

6.2.1 PORADENSKÁ ZAŘÍZENÍ VE FINSKU

Finský systém poradenství je založen především na poskytování poradenství ve školách a vzdělávacích institucích. Pracovníci školy poskytují poradenství přímo ve škole, dále jsou odborníci na pracovním úřadě, kteří poskytují poradenství kariérní. Poskytování poradenství ve škole probíhá po celou dobu školní docházky, každý žák na něj má nárok a to minimálně dvě hodiny týdně, dále pak ve Finsku existuje síť speciálních poradenských center.

Existuje síť služeb speciální podpory na celostátní úrovni, která je známá pod názvem *Valteri*⁶⁷ a skládá se ze sítě speciálních škol a jednoho švédsky mluvícího informačního centra, tato organizace je zastřešena Národní radou pro vzdělávání (*The Finnish National Board of Education*). Valteri poskytuje poradenské služby, spravuje webový portál *edu.fi*, který je určen pro učitele, organizuje různá školení pro učitele, poskytují materiály, nabízí konzultace - jak terénní, tak ambulantní, dále pak také pracují na vývoji poradenských služeb a testování, odborném vedení poradců, diskuse a jednání či hodnocení služeb. Poradenských center Valteri je celkem osm po celém Finsku.

6.2.2 DALŠÍ PORADENSTVÍ PRO UČITELE

Učitelé ve Finsku se nejčastěji v případě řešení problémů obracejí na ředitele školy, který je posléze informuje o dostupných informacích a existujících institucích, které by jim mohly být nápomocné. V každé škole je speciální tým pracovníků, který se skládá ze zdravotní sestry, sociálního pracovníka (většinou na větších školách), speciálního pedagoga a psychologa. Tento tým má také na starosti poskytování poradenství a konzultací učitelům školy.⁶⁸

⁶⁶ Dostupné z: http://oph.fi/english/sources_of_information/core_curricula_and_qualification_requirements/basic_education

⁶⁷ Více na: <https://www.valteri.fi>

⁶⁸ Dostupné z: http://www.buf.kristianstad.se/leonardo/Texter/Results/The_Case_of_Finland.pdf

SHRNUTÍ A INSPIRACE

Učitel v Sasku může využít k poradenství:

- ▶ učitele z přípravné třídy - poradí v konkrétní situaci přímo ve škole, pro žáky s OMJ,
- ▶ výchovného poradce - poradí v konkrétní situaci, pro různé typy problematických situací,
- ▶ kompetenční centrum - specializuje se na žáky s OMJ,
- ▶ Saskou vzdělávací agenturu - komplexní podpora při vzdělávání,
- ▶ diagnostické nástroje projektu FörMig - konkrétně pro žáky s OMJ.

Již se to několikrát zmiňuje výše, nicméně stále nám připadá jako nejvíce inspirativní myšlenka více poradenských center pro žáky s OMJ po republice (tj. jako saská kompetenční centra), kam si učitelé mohou zavolat, řeší-li problematickou situaci, a odkud může dojít i k osobnímu kontaktu.

Ve Finsku je zajímavé to, že poradenství zajišťují primárně školy, které mají možnost využít poradenské týmy dalších specialistů. Důležité je rovněž to, že finští pedagogové mají přístup k různým elektronickým zdrojům, kde jsou jim dostupné kontakty na existující organizace a kontaktní osoby. Zároveň tam mohou nalézt potřebné materiály a zdroje.

7 OPATŘENÍ 7 - PODPORA SOCIÁLNÍHO PORADENSTVÍ PŘI PRÁCI S ŽÁKY S OMJ

HLEDÁME ODPOVĚĎ NA TO:

- ▶ Jak funguje sociální poradenství pro cizince?
- ▶ Jak a kde se dostanou k informacím? Kdo je poskytuje?
- ▶ Jaká je provázanost mezi jednotlivými subjekty?
- ▶ Fungují v Sasku a ve Finsku komunitní tlumočníci?
- ▶ Jsou ve školách využíváni sociální pedagogové/sociální pracovníci?

7.1 SASKO

7.1.1 KOORDINÁTOŘI MIGRACE

Jednou z nejzásadnějších a zároveň nejvíce „záviděníhodnou“ informací je skutečnost, že v každé regionální pobočce Saské vzdělávací agentury jsou k dispozici tzv. **koordinátoři migrace** poskytující sociální poradenství v oblasti vzdělávání žáků s OMJ. Těchto poboček je v Sasku 5. Poskytují rodičům informace týkající se vzdělávání jejich dětí, doprovází je do škol, případně odkazují na jiné organizace. Mají k dispozici komunitní tlumočnický.

Informace o nich se k rodičům dostává prostřednictvím letáků přeložených do devíti jazyků, které jsou ke stažení na internetu (mimo jiné na stránkách saského ministerstva školství) nebo v papírové podobě na příslušných místech. Na letácích je rovněž stručná vysvětlivka vzdělávacího systému, včetně způsobu podpory žákům s OMJ. Z našeho pohledu ideální řešení.

7.1.2 SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ

V Německu existuje Spolkový úřad pro migraci a uprchlickví (*Bundesamt für Migration und Flüchtlinge*⁶⁹), který řeší všechny otázky s touto tematikou spojené. A to skutečně všechny (azyl, trvalé pobyty, integrační proces, evropskou spolupráce, školení multiplikátorů, projektovou podporu, integrační kurz apod.). Zkratka takový OAMP. Je to organizované stylem úřadu, a byť má velmi pěkně a přehledně udělaný web, může být pro běžného občana migranta komplikované najít odpověď na to, co hledá a (nyní jen usuzujeme) myslíme, že dostat se do osobního kontaktu s někým je běh na dlouhou trať. Ani nám se po více než půlhodině pokusů nepodařilo najít nějaké osobní kontakty na regionální pobočky v Sasku.

⁶⁹ Více na: www.bamf.de

V Sasku existuje mnoho neziskových organizací pracujících s migranty. Zajímavý je projekt „Zusammen sind wir stärker“ (*Společně jsme silnější*), který podala organizace Integrationsnetzwerk Sachsen e. V., která sdružuje 16 organizací pracujících s migranty napříč Saskem. Cílem je hlavně:

- ▶ aktivní zapojení migrantů do společenského života,
- ▶ posílení kompetencí pracovníků jednotlivých organizací,
- ▶ síťování široké veřejnosti a ostatních nemigrantských organizací a jejich propojení s migrantskými organizacemi.

Krátká migrační historie spojená s malými zkušenostmi východoněmeckých obyvatel s migranty má za následek zdrženlivost až nepřátelskost vůči cizímu. Navíc vysoká nezaměstnanost, předsudky a další nedorozumění se ukazují jako překážky na cestě k úspěšné integraci migrantů v Sasku. Problémy integrace v Sasku se nedají oddělit od aktivit pro posilování demokracie a tolerance.

Tyto informace zde uvádíme především z toho důvodu, že poukazují na to, že provázanost mezi jednotlivými službami stále nefunguje tak, jak by měla, a situaci je třeba stále zlepšovat.

7.1.3 KOMUNITNÍ TLUMOČNÍCI

Existuje tzv. Gemeindedolmetscherdienst (*tlumočnická služba obce*), která zprostředkovává migrantům tlumočnické služby, resp. komunitní tlumočníky. Ti působí na dobrovolné bázi. V Drážďanech jsou schopni tuto službu nabídnout ve 25 jazycích.

Služeb komunitních tlumočnicků využívají mnohé organizace (už jako zaměstnance).

7.1.4 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍCI VE ŠKOLÁCH

Sasko je tak trochu průkopníkem v podpoře přítomnosti sociálních pracovníků/pedagogů ve školách. Vznikl zde celý spolek řešící tuto problematiku - Die Landesarbeitsgemeinschaft Schulsozialarbeit Sachsen e. V.⁷⁰ Jeho cílem je podporovat přítomnost sociálních pedagogů ve školách, síťovat instituce, které to řeší, celou problematiku posouvat a dále rozvíjet.

7.2 FINSKO

Finsko je členem Evropské migrační sítě (*The European Migration Network /EMN/*)⁷¹, která informuje pomocí zpráv a studií o vývoji migrační politiky. Kromě toho má několik kontaktních míst, kde se může kdokoli informovat, požádat o pomoc či položit otázky. Vytváří různé informační balíčky, které poskytují shrnující informace. Tyto informace sdílí mezi 27 členskými zeměmi, za Českou republiku je

⁷⁰ Více na: <http://www.schulsozialarbeit-sachsen.de>

⁷¹ Více na: http://www.emn.fi/in_english

členem Odbor azylové a migrační politiky. Za Finsko je členem 25 různých institucí, organizací a sdružení zabývajících se migrací.⁷²

Dále existuje Finská imigrační služba (*Finnish Immigration Service*)⁷³, která je podřízena Ministerstvu vnitra a rozhoduje o záležitostech týkajících se přistěhovalectví, bydliště, otázkách uprchlíků a finské státní příslušnosti, jedná se také o poradenský orgán, má 4 regionální kanceláře, kde nalezneme regionální koordinátory multikulturního vzdělávání.

7.2.1 SOCIÁLNÍ PORADENSTVÍ VE FINSKU

Existuje portál, který je určen příchozím migrantům. Jeho správu má ve své gesci město Helsinky. Jsou na něm ucelené informace, které přicházející migranti nutně potřebují ve 14 nejčastějších jazycích příchozích - *Infopankki*. Dále existují různé brožury jako např. *Základní informace o Finsku ve 12 jazycích (Basic information about Finland in 12 languages)*. Na portálu nalezneme také informace k 16 městům Finska, kam se lidé stěhují, kde naleznou základní informace a kontakty na organizace, které jim mohou pomoci. Dále pak existují další webové stránky, které obsahují například základní informace o Finsku v různých jazycích a podobně.⁷⁴

V Helsinkách, a podobně je to i v jiných městech, pak existuje informační centrum *Virka*⁷⁵, kde poskytují různé informace a služby příchozím migrantům či multikulturní průvodce Helsinkami i v elektronické verzi⁷⁶. Další veřejnou informační službou je například *Sumi.fi*⁷⁷, kde jsou shrnuty informace týkající se bydlení, sociálních služeb, rodiny, práva, bezpečnosti, zdraví, životního prostředí, sportu, práce, důchodu, daní, financování, dopravy, vzdělávání a kultury. V podstatě každé město pak vytváří průvodce pro imigranty, který přesně reaguje na situaci v daném městě, jako například město Salo⁷⁸.

Podpora práce s rodinou

Z Národního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (*National Core Curriculum for Basic Education*) vyplývá, že pozornost je třeba věnovat rodinám s odlišným kulturním zázemím a zkušenostmi s jiným vzdělávacím systémem. Rodiče jsou vtaženi do vzdělávacího procesu a pracuje se na jejich růstu ve finské společnosti, je jim představen finský vzdělávací systém, osnovy, hodnocení žáků, vyučovací metody a individuální vzdělávací plán. Zřizovatel je povinen vytvořit základ pro spolupráci rodiny a školy, proto je nutné pracovat na vzájemném respektu a rovnosti všech stran.

⁷² Dostupné z: http://www.emn.fi/kansallinen_verkosto/organisaatiojasenet

⁷³ Více na: http://www.migri.fi/contact_information/offices

⁷⁴ Dostupné z: http://www.tem.fi/ajankohtaista/julkaisut/esitteet/perustietoa_suomesta

⁷⁵ Více na: <http://www.virka.fi/en/info/english>

⁷⁶ Více na: <http://www.virka.fi/en/multicultural-helsinki>

⁷⁷ Více na: <https://www.suomi.fi/suomifi/english/index.html> a

https://www.suomi.fi/suomifi/english/services_by_topic/migration/guidance_for_immigrants_and_integration/index.html

⁷⁸ Více na: <http://www.salo.fi/attachements/2010-06-08T08-40-08164.pdf>

Děti a mladí lidé žijí v rámci vzdělávání ve vlivu školy a současně i domova. To vyžaduje spolupráci a komunikaci těchto dvou stran v rámci podpory žáka v jeho zdravém růstu a dobrém učení holistickým způsobem. Interakce učitele a rodiny dodává učiteli potřebné znalosti o žákovi a pomáhá plánovat v průběhu vzdělávání. Rodiče nesou hlavní odpovědnost za výchovu dítěte nebo mladistvého. Škola podporuje úkol rodiny ve smyslu vzdělávacím a přebírá odpovědnost za výchovu a vzdělávání žáka jako člena školní komunity. Cílem vzdělávání v rámci této společné odpovědnosti je podpořit předpoklady mladého člověka k učení, stejně jako jeho pocit bezpečí a pohody ve škole.

Rodičům musí být poskytnuty informace o učebním plánu, o výuce, o péči o žáky a příležitostech k účasti na vzdělávání v domácí přípravě. To vyžaduje, aby učitelé převzali iniciativu ve spolupráci; to také vyžaduje diskusi všech zúčastněných.

Vzájemný respekt a rovnost mezi účastníky musí sloužit jako výchozí bod pro spolupráci.⁷⁹

7.2.2 TLUMOČNÍCI A KOMUNITNÍ TLUMOČNÍCI

K efektivní integraci cizinců využívá Finsko již od 90. let služeb tlumočnicků, komunitních tlumočnicků, kulturních mediátorů a imigračních koordinátorů. Ve většině případů se jedná o přistěhovalce. Pracují často jako pracovníci různých projektů, které organizují neziskové organizace a hradí stát, či jako zaměstnanci města. Jednotliví tlumočníci se zaměřují na specifické skupiny obyvatel, např. somálské ženy a podobně. Na úřadech, školách a v různých zařízeních působí komunitní tlumočníci (*asioimistulkki*). Tyto služby hradí stát, jinak jsou velmi nákladné, 1 hodina osobního tlumočení se pohybuje 60–90 € + DPH, které činí 24 %. Zkouška komunitního tlumočnicka (*Asioimistulkkin ammatitutkinto*) je dobrovolná, skládá se ze tří částí a je velmi náročná. Většina tlumočnicků evropských jazyků má filologické vzdělání, u tlumočnicků neevropských jazyků je to různé. Existuje 7 krajských tlumočnických center, která jsou financována příslušnými městy.

7.2.3 SOCIÁLNÍ PRACOVNÍCI NA ŠKOLÁCH

Ve Finsku existuje Asociace sociálních pracovníků na školách a výchovných poradců, která se jmenuje *Talentia*⁸⁰. Téměř na každé škole je v rámci speciálního týmu, který se skládá ze zdravotní sestry, speciálního pedagoga a psychologa, přítomen také sociální pracovník. V současné době existuje asi 650 škol, na kterých pracují sociální pracovníci a jsou k dispozici 800 000 žáků⁸¹. Jejich úlohou je prevence sociálně nežádoucích jevů (záškoláctví, závislosti apod.), poskytují ale poradenství i žákům s OMJ, participují na vytváření individuálních vzdělávacích plánů a také pomáhají při výběru budoucí kariéry žáků.

⁷⁹ Dostupné z: http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Inclusive_Education/Reports/sinaia_07/finland_inclusion_07.pdf

⁸⁰ Více na: <http://www.talentia.fi/koulukuraattorit>

⁸¹ Dostupné z: http://www.available.com/tiedostot/20111028_SCHOOL_SOCIAL_WORK_IN_FINLAND_-_a_new_book_from_a_trainer_s_point_of_view.pdf

SHRNUTÍ A INSPIRACE

I když to pro nás už není zcela nová informace a v navrhovaných opatření s tím již počítáme, považujeme za velmi inspirující role **koordinátorů migrace** (objevuje se opět v obou zemích). Mohou sloužit jako vzor pro navrhované koordinátory na krajských úřadech.

Inspirativní je pro nás především síť regionálních koordinátorů, kteří jsou držiteli tématu multikulturality a toto téma dál rozpracovávají v rámci své gesce (viz Opatření 1). Přítomnost sociálního pracovníka téměř na každé škole se nám jeví také jako vhodný nástroj, v řadě situací se tak zrychlí proces řešení problémů a předejde se zdoluhavému procesu navazování kontaktů s různými organizacemi, tak jak je to prozatím u nás.

8 OPATŘENÍ 8 - PODPORA MATEŘSKÉHO JAZYKA

Poslední, ale o nic méně důležité navrhované opatření je podpora mateřského jazyka. Všichni odborníci pracující s tématem vícejazyčných žáků se shodují, že je pro kvalitní gramotnost třeba podporovat nejen vyučovací jazyk, ale právě i mateřský jazyk.

PTÁME SE PROTO:

- ▶ Jak funguje v Sasku a Finsku výuka mateřského jazyka?
- ▶ Jak je zorganizovaná?
- ▶ Jsou rodiče zapojeni do této činnosti?
- ▶ A co vícejazyční asistenti?

8.1 SASKO

Saské školy považují jazykový potenciál dětí vyrůstajících dvou- a vícejazyčně jako velmi cenný benefit a jedním z cílů vzdělávacího programu je snažit se jej co nejlépe využít. Proto se nabízí vyučování mateřského jazyka v **15** (možná 17 - informace se různí) **různých jazycích** (např. vietnamština, arabština, ruština). V některých případech je možno mateřský jazyk uznat jako předmět cizí jazyk (více viz Opatření 4).

Nové osnovy saské vzdělávací soustavy (celkově zaměřené především na rozvoj jazykového vzdělávání ve všech předmětech) se této problematice věnují poměrně podrobně. Jako základní cíle výuky mateřského jazyka uvádí:

- ▶ rozvoj již existující dvou- a vícejazyčnosti,
- ▶ osvojení si spisovného jazyka a psané formy jazyka (mateřského),
- ▶ možnost komunikace s mluvčími daného jazyka „doma“ i v zahraničí,
- ▶ zprostředkování a udržování kulturních tradic, literárních zkušeností, specifických historických a sociologických znalostí,
- ▶ povzbuzení k interkulturní reflexi.

Díky zapojení výuky mateřského jazyka do běžného vzdělávání ve škole jsou prohlubovány obsahové cíle výuky, překonávána kulturní předpojatost a startovány interkulturní učební procesy.

8.1.1 FORMY ZAPOJENÍ MATEŘSKÉHO JAZYKA DO VZDĚLÁVACÍHO PROCESU

- ▶ regulérní výuka mateřského jazyka (individuálně nebo skupinově jen pro žáky s OMJ daného jazyka),
- ▶ integrace mateřského jazyka do běžného vyučování,
- ▶ nabídka mateřských jazyků žáků s OMJ dané školy jako druhého nebo dalšího cizího jazyka,
- ▶ nabídky mimo vyučování a mimo školu,

- ▶ mediální formy.

Všechny tyto formy musí mít zajištěny centrální rámcové podmínky, možnosti vzdělávání a dalšího vzdělávání pro pedagogy, podporu ministerstva a dostatek materiálních a materiálových zdrojů.

Výuka těchto jazyků může zvýšit vzdělávací potenciál i jednojazyčných žáků.

Nejčastější okolnosti „ohrožující“ zapojení výuky mateřského jazyka jsou:

- ▶ četnost jazyků,
- ▶ často malý počet studentů jednotlivých jazyků,
- ▶ věkově smíšené skupiny,
- ▶ málo kvalifikovaných učitelů.

O vícejazyčných asistentech v Sasku ani o zapojení rodičů do vzdělávání se nám nepodařilo dohledat žádné informace. V ostatních spolkových zemích se objevují vícejazyční sociální pedagogové, jejichž hlavní náplní je však sociální práce a ne výuka.

Velmi zajímavá je v tomto ohledu organizace *Sdružení španělských rodičovských organizací*⁸², která byla vystavěna právě na podpoře angažovanosti rodičů v předškolním a školním vzdělávání svých dětí.

8.2 FINSKO

V Národním vzdělávacím programu (*National Core Curriculum*) nalezneme část 7.2 *Studium v mateřském jazyce a druhý jazyk*, která určuje 12 osnov pro předměty mateřských jazyků a literatury, píše zde, že „úkol výuky mateřských jazyků je zažehnout u žáků zájem o jazyk, literaturu a komunikaci.“⁸³ V další části se dočteme, že cílem výuky mateřských jazyků žáků je aktivní a eticky zodpovědný člověk, který se zapojí v kultuře a podílí se na aktivitách společnosti, dále pak větší prostor pro vyjádření vlastních myšlenek, analýzu skutečnosti a propojení kontextů. Vzdělávání musí brát ohled na různou úroveň žáků a musí být komplexní z hlediska ústní a písemné komunikace. Cíle pro jednotlivé skupiny žáků dle věku a mateřského jazyka jsou podrobně uvedeny v další části tohoto dokumentu a jsou rozděleny podle jednotlivých dovedností.⁸⁴

Formy výuky mateřského jazyka a jeho dalšího zapojení do výuky na jednotlivých typech škol jsou, jak je již podrobně popsáno v Opatření 2, 3 a 4, především:

- ▶ přímá výuka mateřského jazyka ve škole (dvě hodiny týdně),
- ▶ podpora výuky v mateřském jazyce (tři hodiny týdně).

⁸² Více na: <http://www.confederacion.de>

⁸³ Dostupné z: http://www.oph.fi/download/47675_POPS_net_new_2.pdf

⁸⁴ Tamtéž

Výuku mateřského jazyka, ale i podporu v mateřském jazyce (případně výuku jazykově heterogenní skupiny žáků za pomoci jednoduché finštiny – viz kapitola 3.2.3.2) vyučují ve většině případů učitelé s migrační zkušeností. Na jejich aprobaci a uznání kvalifikace se zaměřuje například právě univerzita v Turku. Ve školách jsou zaměstnáni také dvojjazyční asistenti pedagoga (viz příklad Turku, kde mají čtyři dvojjazyčné AP).

V přístupu pedagogů by měl podle Jenni Alisaari převažovat tzv. *language awareness*, tzn. uvědomění, jak funguje mateřský jazyk žáků, jak mohou vnímat vyučovací jazyk a jak tyto pohledy skloubit s výukou v běžné třídě. Učitel se díky tomuto přístupu stává vědomým průvodcem žáků při funkčním propojování obou jazyků.

S tímto přístupem se začíná již v mateřských školách, kdy učitelky využívají domácích úkolů k zapojení rodičů do výuky. Úkoly jsou často koncipovány tak, aby rozšiřovaly slovní zásobu dítěte v jejich mateřském jazyce, rodiče se svými dětmi hovoří o příslušné oblasti, doplňují názvy v jejich mateřském jazyce k příslušným obrázkům a podobně.

SHRNUTÍ A INSPIRACE

Tentokrát je velmi inspirativní především úhel pohledu, který, máme pocit, u nás chybí, ale který je podle nás pro úspěšné zvládnutí této tematiky klíčový. Sasové i Finové se dívají na dvoj- a vícejazyčnost žáků s OMJ jako na **velký potenciál** pro jejich rozvoj, a tedy ne jako na znevýhodnění. Věříme, že pokud se nám rovněž podaří změnit úhel pohledu, přijdou i opatření, která budou pomáhat tento potenciál rozvíjet.

Z konkrétních opatření bychom rády vyzdvihly možnost vzdělávání se v mateřském jazyce v rámci běžného vyučování s kvalifikovanými pedagogy a zapojení mateřských jazyků do běžné výuky.

Inspirativní nám přijde i projekt, jehož cílem bylo zainteresovat rodiče do podpory ve výuce v mateřských i základních školách.

POUŽITÁ LITERATURA A ELEKTRONICKÉ ODKAZY

- ▶ Ausländerzentralregister
- ▶ FRAŇKOVÁ, R. Pojetí vzdělávání imigrantů ve Finsku. *Metodický portál: Články* [online]. 13. 10. 2006, [cit. 2015-03-25]. Dostupný z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/946/POJETI-VZDELAVANI-IMIGRANTU-VE-FINSKU.html>>. ISSN 1802-4785.
- ▶ Kolektiv autorů. Komparativní analýza proinkluzivity školské legislativy: Finsko, Rakousko a ČR. Závěrečná zpráva. Ostrava: SocioFactor s.r.o. pro MŠMT, 2013.
- ▶ Lehrplan Deutsch als Zweitsprache – Osnovy Němčiny jako druhého jazyka
- ▶ TITĚROVÁ, Kristýna, Lukáš RADOSTNÝ, Zuzana BRUMLICHOVÁ, Klára HORÁČKOVÁ, Petra VÁVROVÁ. *Vzdělávání a začleňování žáků s odlišným mateřským jazykem – Systémová doporučení*, Praha: META, o.p.s. – Společnost pro příležitosti mladých migrantů, 2014.
- ▶ <http://cms.glg-sachsen.de/pages/projekte-kooperationen.php>
- ▶ <http://dianeravitch.net/2013/09/15/teacher-education-in-finland/>
- ▶ http://granum.uta.fi/granum/kirjanTiedot.php?tuote_id=15829
- ▶ http://oph.fi/english/sources_of_information/core_curricula_and_qualification_requirements/basic_education
- ▶ <http://tu-dresden.de/>
- ▶ http://tudresden.de/die_tu_dresden/fakultaeten/fakultaet_sprach_literatur_und_kulturwissenschaften/studium/ordnungen/dateien/lehramt/so_la_daz_290307.pdf
- ▶ http://www.available.com/tiedostot/20111028_SCHOOL_SOCIAL_WORK_IN_FINLAND_-_a_new_book_from_a_trainer_s_point_of_view.pdf
- ▶ <http://www.bamf.de>
- ▶ <http://www.blk-foermig.uni-hamburg.de>
- ▶ http://www.buf.kristianstad.se/leonardo/Texter/Results/The_Case_of_Finland.pdf
- ▶ <http://www.confederacion.de>
- ▶ http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/kapitola/ciz_pocet_cizincu
- ▶ http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tabulky/ciz_pocet_cizincu-006#.VCOMVhb5XYI
- ▶ <http://www.edu.fi/esittelyt/aamu>
- ▶ <http://www.eduin.cz/clanky/co-chcete-vedet-o-finskem-skolstvi-ii-o-vzdelavani-z-hlediska-perspektivy-rovnosti-a-spravedlivosti/>
- ▶ http://www.emn.fi/in_english
- ▶ http://www.emn.fi/kansallinen_verkosto/organisaatiojasenet
- ▶ <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf>
- ▶ <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf>
- ▶ <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1998/19980629>
- ▶ <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2002/20020955>
- ▶ <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050672?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=672%2F2005%20>
- ▶ <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050915?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=915%2F2005>

- ▶ <http://www.foermig.uni-hamburg.de/web/de/all/lpr/sachsen/KSB/index.html>
- ▶ <http://www.foermig.uni-hamburg.de/web/de/all/mat/diag/havas/index.html>
- ▶ <http://www.fruehe-chancen.de/informationen-fuer/schwerpunkt-kitas-sprache-integration/schwerpunkt-kitas/alltagsintegrierte-sprachliche-bildung/>
- ▶ http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Inclusive_Education/Reports/sinaia_07/finland_inclusion_07.pdf
- ▶ <http://www.infoseiten.slpb.de/fileadmin/daten/dokumente/Schulgesetz.pdf> (str. 26)
- ▶ <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-odkud-prichazi-do-cr/teorie-ledovce>
- ▶ <http://www.kita-bildungsserver.de/downloads/download-starten/?did=37>
- ▶ <http://www.kita-bildungsserver.de/praxis/statistiken/mehr-kinder-mit-migrationshintergrund-in-kindertagesbetreuung/>
- ▶ <http://www.kita-bildungsserver.de/projekte/abgeschlossene-projekte/modellprojekt-massnahmen-zur-verstaerkung-der-integration-von-kindern-mit-migrationshintergrund/>
- ▶ <http://www.kita-bildungsserver.de/projekte/abgeschlossene-projekte/interkulturelles-lernen-in-der-kita/>
- ▶ <http://www.kita-bildungsserver.de/themen/migration/>
- ▶ http://www.kurikka.fi/files/Tiedostot/Pienten_kielireppu.pdf
- ▶ http://www.landtag.sachsen.de/de/integration_migration/service/6757.aspx
- ▶ http://www.mercator-institut-sprachfoerderung.de/fileadmin/user_upload/Institut_Sprachfoerderung/Mercator-Institut_Was_leistet_die_Lehrerbildung_03.pdf
- ▶ http://www.migri.fi/about_us/statistics
- ▶ http://www.migri.fi/contact_information/offices
- ▶ http://www.oph.fi/download/153504_national_core_curriculum_for_pre-primary_education_2010.pdf
- ▶ http://www.oph.fi/download/154491_Teacher_Education_in_Finland.pdf
- ▶ http://www.oph.fi/download/47671_core_curricula_basic_education_1.pdf
- ▶ http://www.oph.fi/download/47674_core_curricula_basic_education_5.pdf
- ▶ http://www.oph.fi/download/47675_POPS_net_new_2.pdf
- ▶ http://www.oph.fi/download/47678_core_curricula_upper_secondary_education.pdf
- ▶ http://www.oph.fi/english/curricula_and_qualifications/basic_education
- ▶ <http://www.revosax.sachsen.de/Details.do?sid=3737413891325>
- ▶ <http://www.revosax.sachsen.de/Details.do?sid=4855830063584&jlink=a1> (par. 8, odst. 4)
- ▶ <http://www.s2opettajat.fi>
- ▶ <http://www.salo.fi/attachements/2010-06-08T08-40-08164.pdf>
- ▶ <http://www.schule.sachsen.de/1752.htm>
- ▶ <http://www.schulsozialarbeit-sachsen.de>
- ▶ <http://www.sprache-foerdern-sachsen.de>
- ▶ http://www.stat.fi/til/opiskt/2012/opiskt_2012_2014-01-29_en.pdf
- ▶ http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto_en.html
- ▶ <http://www.talentia.fi/koulukuraattorit>
- ▶ http://www.tem.fi/ajankohtaista/julkaisut/esitteet/perustietoa_suomesta

- ▶ <http://www.turku.fi/Public/download.aspx?ID=195324&GUID=%7B81EBDCCF-8407-4E40-94AA-F9FAEA3F785F%7D>
- ▶ http://www.turku.fi/Public/Tilastotietoja_englanti.pdf
- ▶ <http://www.virka.fi/en/info/english>
- ▶ <http://www.virka.fi/en/multicultural-helsinki>
- ▶ <http://www.zv.uni-leipzig.de/>
- ▶ <https://studyinfo.fi/wp2/en/valintojen-tuki/education-and-training-for-immigrants/preparatory-education-for-vocational-education/>
- ▶ <https://weboodi.helsinki.fi/hy/frame.jsp?Kieli=6&valittuKieli=6>
- ▶ <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf>
- ▶ <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1998/en19980628.pdf>
- ▶ <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- ▶ <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1973/19730239>
- ▶ <https://www.foermig.uni-hamburg.de/publikationen/diagnoseinstrumente/bumerang.html>
- ▶ <https://www.suomi.fi/suomifi/english/index.html>
- ▶ https://www.suomi.fi/suomifi/english/services_by_topic/migration/guidance_for_immigrants_and_integration/index.html
- ▶ <https://www.valteri.fi>

meta

společnost pro příležitosti
mladých migrantů

© META, o.p.s., červen 2015

META, o.p.s – Společnost pro příležitosti mladých migrantů

Ječná 17, 120 00 Praha 2
tel: +420 222 521 446
+420 773 304 464

IČ: 26982633
č. účtu: 1211003572/5500

www.meta-ops.cz
www.inkluzivniskola.cz
e-mail: info@meta-ops.cz